

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Masarykova kritika demokracie

Bakalářská práce

2012

Autor: Lucie Bergerová

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 27. dubna 2012

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. et PaedDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky a konzultace, které mi při psaní této práce poskytoval.

Obsah

Anotace	1
1. kapitola: Úvod.....	2
2. kapitola: Masarykův původ.....	6
2.1. Výchova Tomáše Masaryka.....	7
2.2. Vzdělání Tomáše Masaryka.....	8
2.3. Seznámení s Charlottou Garrigue	13
2.4. Masarykův příchod do Prahy	16
3. kapitola: Politické působení T. G. M.	18
3.1. Masaryk v české politice za Rakousko-Uherska.....	18
3.2. Masarykův vstup do politiky.....	20
3.3. Masarykova politická strana	24
3.4. Masaryk poslancem v říšské radě	27
4. kapitola: Demokracie v pojetí T. G. Masaryka	30
4.1. Demokracie, humanita a náboženství.....	31
4.2. Masarykův vztah k demokracii před první světovou válkou	34
4.3. Masaryk kritickým pohledem na demokracii.....	36
4.4. Problémy demokracie.....	38
4.5. Nebezpečí pro demokracii.....	41
5. kapitola: Závěr	44
Seznam literatury	47
Prameny	47
Literatura.....	47
Příloha	50

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá osobností Tomáše Garrigua Masaryka a jeho vztahem k demokracii do období první světové války. Nejprve bude představen Masarykův život a jeho cesta ke vzdělání. Práce se bude zabývat jeho politickým působením a názory na tehdejší parlamentní zřízení. Bude zde popisovat Masarykův vztah k českému národu. Podstatnou částí práce bude analýza Masarykových děl a názorů na demokracii v období před první světovou válkou. Pokusíme se odhalit, jestli byl Tomáš Garrigue Masaryk vždy pouze zastáncem demokracie, co na ní kritizoval a jaké k ní choval výhrady. Bude vysvětlen Masarykův názor na humanitu, mravnost a náboženství. Bakalářská práce bude v příloze doložena fotografiemi.

Klíčová slova: Tomáš Garrigue Masaryk, demokracie, humanita, náboženství

Abstract:

This Bachelor's degree thesis presents the personality of Tomas Garrigue Masaryk and his attitude to democracy until the First World War. The beginning of this paper presents Masaryk's life and his studies at high school and university. The study documents his political activities and opinions on parliamentary system. It also describes Masaryk's relation to the Czech history. The substantial part of the thesis is composed of the analysis of Masaryk's pre-war works and democratic beliefs. The paper tries to uncover whether Tomas Garrigue Masaryk always supported democracy, or if there were any criticism towards democracy or speculation about it. The study explains Masaryk's opinions on humanity, morality and religion. There are photographs in the thesis' supplement.

Keywords: Tomas Garrigue Masaryk, democracy, humanity, religion

1. kapitola: Úvod

Pro moji bakalářskou práci jsem si vybrala osobnost Tomáše Garrigua Masaryka jako představitele a symbol demokracie. Je znám svojí pílí, snahou, otevřeností, pravdivostí a láskou k lidem. Dále samozřejmě jako první československý prezident a zakladatel Československa, ale také jako zásadní přestavitel demokracie. Někdy bývá i označován za bytostného demokrata. Nebyl však jen zastáncem demokracie ve všech jejích ohledech, i on měl vůči ní určité výhrady. V této bakalářské práci se pokusím odpovědět na to, co demokracii vytýkal, jaká nebezpečí jí z jeho pohledu hrozila, dále také, co mu na tehdejší státním zřízení „demokratizujícího se“ Rakousko-Uherska a politických jednáních vadilo a s čím nesouhlasil. T. G. Masarykovi a jeho vztahu k demokracii se budu věnovat v období na přelomu 19. a 20. století, v době jeho prvních politických kroků do začátku 1. světové války, kdy je jeho teoretické zakotvení uzavřeno a vstoupil do dějin coby aktivní „budovatel“ demokracie.

Téma této bakalářské práce jsem si vybrala, protože si myslím, že by každý měl znát zásluhy a přínos Tomáše Garrigua Masaryka, nejen pro náš stát, ale i pro lidstvo obecně. Informace o této osobnosti byla u nás v totalitních režimech potlačována.

Současná demokratická společnost by měla být seznámena s jeho skutky a názory. Především proto, abychom se mohli poučit z minulosti a některých chyb, kterých se naše společnost dopustila. Můžeme se nejen poučit z chyb, ale také se motivovat a inspirovat událostmi a především osobnostmi, které pomohly našemu státu ke vzniku a rozkvětu. Dle mého názoru je důležité znát historické kořeny a souvislosti, se kterými je naše země propojena. Tomáš Garrigue Masaryk k ní rozhodně patří. Právě proto bych chtěla analyzovat jeho cestu životem, názory, politickou činnost a jeho osobnost vůbec. Jako budoucí pedagog zastávám názor, že znalost osobnosti a díla Tomáše Garrigua Masaryka určitě patří do hodin občanské výchovy na základní škole. Nejen žáci základní školy by měli mít obecný přehled o prvním československém prezidentovi, ale patří to i k základním znalostem vzdělaného lidu.

Dle mého názoru si většina lidí se jménem Tomáše Garrigua Masaryka spojí vznik samostatné Československé republiky. Co však této dlouhé cestě předcházelo? Byl vždy Tomáš Garrigue Masaryk zastáncem osamostatnění Československa, nebo se

přikláněl spíše k rakouské monarchii? Jak se mu dařilo v politické činnosti a měl vždy rozhodující slovo? Jak přistupoval k lidem? Co bylo jeho hlavním cílem? Jaké vyznával hodnoty? V čem má vlastně demokracie smysl? Proč by se mělo za demokracii bojovat a jak jí lze docílit? Co demokracii vytýkal? Na jaká nebezpečí demokracie poukazoval? Čeho se obával? V čem viděl T. G. Masaryk nedostatky demokracie?

V této bakalářské práci použiji především metodu analyticko-syntetickou, dále deskriptivní a komparativní. Pokusím se analyzovat Masarykova díla, která využiji především jako zdroje Masarykových názorů a myšlenek. Faktické údaje zjistím z děl autorů, kteří se Masarykovým životem, filozofií, politikou i prací zabývali. Ke své práci budu využívat především knižní prameny, ale také časopisecké zdroje. Budu se věnovat jak spisům, které Tomáš Garrigue Masaryk napsal, tak i publikacím jiných autorů, kteří psali o jeho životě a díla a zaujímali vůči Masarykovi svá stanoviska a názory. Příslušnou literaturu se pokusím po pečlivé syntéze analyzovat.

V bakalářské práci nejprve nastíním obraz Masarykova života. V první kapitole se budu věnovat především Masarykovu původu, vzdělání a výchově. Pokusím se odpovědět na otázky, kdo formoval Masarykovu osobnost a kteří lidé nejvíce působili na jeho smýšlení, vnímání světa i duševní a mravní vývoj. Dále se budu věnovat Masarykově práci a dílům, která napsal. Pokusím se zjistit, kdo ovlivnil Masarykovu filozofii a pohled na svět. Ve třetí kapitole se budu zabývat Masarykovým politickým působením. Čtvrtá, stěžejní kapitola bude věnována Masarykovu vztahu k demokracii. Pokusím se zjistit, proč je podle Masaryka demokracie důležitá a jak bychom jí měli docílit. V závěru shrnu zjištěné poznatky. V příloze obohatím práci fotografiemi z Masarykova života.

Bibliografie, kterou budu pro tuto bakalářskou práci využívat, se skládá z knih, které napsal sám Tomáš Garrigue Masaryk a z literatury, kterou o Masarykovi napsali různí autoři. Mezi nejpodrobnější studie o Tomáši Garrigue Masarykovi právem řadím knihy Stanislava Poláka *Za ideálem a pravdou I.-IV.*, které se týkají Masarykova života do roku 1914. Stanislav Polák vydal ještě další dva stejnojmenné díly, avšak ty jsem pro účely této práce nepoužila. K psaní této práce využiji především jeho první dvě knihy.

Jako další hlavní zdroje, věnující se Masarykově osobnosti, které jsem pro tuto bakalářskou práci využívala, patří především kniha Jaroslava Opaty *Průvodce životem a*

dílem *T. G. Masaryka*, dále od stejného autora kniha *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. V prvním jmenovaném díle se Jaroslav Opat zabývá podrobně Masarykovým životem, přes politickou sféru, až po Masarykova poslední léta života. V druhém výše jmenovaném díle se J. Opat zabývá především filozofickými názory a politickým působením Tomáše Garrigua Masaryka. K dílům, které se týkají převážně Masarykovy politické činnosti, se řadí kniha Jiřího Kovtuna *Slovo má poslanec Masaryk*. Pro stručný nástin Masarykova života i politického působení bych představila knihu Stanislava Poláka *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*. Tato kniha však slouží spíše jako brožura a hodí se spíše pro čtenáře, kteří se chtějí pouze přehledným způsobem seznámit s údaji o Tomáši Garrigue Masarykovi. Sama jsem tuto brožuru využila v začátcích mé práce. Pro základní kontextualizaci jeho života se však nehodí. K hlubšímu studiu o Masarykovi mě zavedla kniha Milana Machovce *Tomáš G. Masaryk* a také kniha Jaromíra Doležala *Masarykova cesta životem*. Pro pochopení Masarykova vztahu k Bohu a náboženství je vhodná kniha Marka Šmída *Masaryk a česká Katolická moderna*. Jako inspiraci pro práci jsem využila také knihu Karla Čapka *Hovory s T. G. Masarykem*, kde se čtenář může dozvědět mnoho zajímavostí z Masarykova života i jeho pohledu na svět.

Méně jsem pracovala s knihou od Alaina Soubigou *Tomáš Garrigue Masaryk*, ačkoliv je tento zdroj velice obsáhlý. Použila jsem ji spíše v začátku práce pro doplnění a rozšíření informací. Zabývá se Masarykovým životem a pro potřeby této práce sloužila jen část knihy. Tento zdroj, který je od zahraničního autora, lze považovat za velice kvalitně zpracovanou studii o Tomáši Garrigue Masarykovi.

Pro svou práci jsem nezařadila titul *Člověk Masaryk* od Jaromíra Doležala, jelikož je psána volnou vyprávěcí formou a pro odborný text se příliš nehodí. V práci jsem také nepoužila Masarykovy spisy *Cesta demokracie, I-IV*, jelikož se věnují článkům a projevům T. G. Masaryka především až od roku 1918. Přesto jsem tyto spisy do seznamu literatury uvedla, jakožto důležité názory a projevy Tomáše Garrigua Masaryka. Knihu od Jana Zouhara s názvem *O Masarykovi* v seznamu literatury rovněž uvádím, ačkoliv ke studiu či popisu Masarykova života není příliš vhodná. Zaobírá se především Masarykovými názory a spisy.

Z Masarykových spisů jsem se věnovala především spisům *Nesnáze demokracie*, *Ideály humanitní* a *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*. V těchto spisech lze najít mnoho Masarykových myšlenek, týkajících se demokracie, humanity, mravnosti, náboženství i lásky k člověku. Věnuje se zde také národnostním otázkám v tehdejší společnosti. Dále budu také čerpat ze souboru Masarykových spisů s názvem *O demokracii* (1991), kterou k vydání připravil Koloman Gajan. V této knize jsou obsažena Masarykova stěžejní díla a myšlenky, týkající se demokracie. Otázce humanity se Masaryk věnuje především ve svém spisu *Ideály humanitní* (1901), který je rozdělen do kapitol, jimiž jsou *Socialism, Individualism, Utilitarianism, Pesimism, Evolucionism, Positivism, Nietzsche* a *Hlavní zásady ethiky humanitní*. Tato kniha je rozdělena na tři části, druhá se nazývá *Problém malého národa* (1905). Zabývá se pojmem národa, jeho vývojem, národností, humanitou, svědomím, dále pojmy velký a malý národ, prostředky národa malého a poučení z historie. Třetí část *Demokratism v politice* (1912) obsahuje části, věnující se programu demokracie, demokracie jako boji proti násilí, politice a humanitě, revoluci, socialismu a anarchii.

V oblasti časopiseckých zdrojů čerpám především ze sborníku *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka*, dále ze sborníku *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti*, potom také z *Českého časopisu historického*, konkrétně z článku od Evi Schmidt-Hartmannové, *T. G. Masaryk a lidová demokracie*, dále z článku Jindřicha Srovnala *Masarykova filozofie demokracie a její aktuální principy z Masarykova sborníku*.

Cílem této bakalářské práce je zobrazení osobnosti Tomáše Garrigua Masaryka. Práce má vysvětlit Masarykův vztah k demokracii v období před první světovou válkou. Chtěla bych tímto připomenout zásadní prvky, jak by demokracie měla nebo mohla fungovat a jak o ní Tomáš Garrigue Masaryk přemýšlel. Věřím, že tato práce bude přínosná a každý čtenář by se mohl zamyslet nad smyslem jejího obsahu, tedy nad smyslem humanity, lásky, mravnosti a náboženství ve společnosti.

2. kapitola: Masarykův původ

Tomáš Masaryk se narodil dne 7. března 1850 v Hodoníně jako prvorozený syn. Přesto, že vyrostl v chudé a prosté rodině, stal se nevšedním chlapcem. Ocital se v prostředí panských úředníků, učitelů a farářů. To mu dávalo možnost přístupu ke knihám, vzdělání a studiu.¹ Tomášův otec Josef Masaryk byl Slovák. Pracoval ve službě na císařských statcích jako kočí. Tomášova matka Terezie, rozená Kropáčková, byla původem Češka. Pracovala několik let ve Vídni jako kuchařka a poté na statku v Hodoníně.² Manželé Masarykovi pocházeli z odlišných společenských poměrů. Josef z rodiny nevolníka a Terezie z měšťanské rodiny. Byť byla pouhou kuchařkou, německé vzdělání jí otevřelo cestu ke společenským kruhům. Masarykův otec byl o deset let mladší než Masarykova matka, čímž se jejich postavení lišilo i věkem. Přesto v sobě našli zalíbení a uzavřeli sňatek.³ Manželství, ačkoliv věkově i sociálně nerovné, bylo šťastné. Josefu a Terezii se narodily ještě čtyři děti, ale pouze další dva synové, Martin a Ludvík, zůstali naživu.⁴

Moravské Slovácko, z něhož Masaryk pocházel, se nachází na jižní Moravě. V této úrodné oblasti se soustřeďovali česky mluvící Moravané, Slováci i Němci. Jazykově se na venkově mísila především čeština a slovenština.⁵ Tato oblast, jako část tehdejšího Rakousko-Uherska, patřila ke kulturně nejzaostalejším částem českých zemí. Zvláštní význam měl císařský velkostatek s ústředím v Hodoníně, kde Masarykův otec sloužil jako čeledín. Často ale musel putovat z jednoho dvora na druhý. Postupoval ve funkcích čeledína, kočího či drába na dvorech v Mutěnicích, Hodoníně, Čejkovicích a Čejci a posléze opět v Čejkovicích. Tomáš Masaryk na statcích čerpal své nejrůznější dojmy.⁶

Masarykův kraj byl národnostně pestrý, jelikož se v Hodoníně vedle Moravanů soustřeďovali také Němci. Tomášův otec pocházel z nedaleké slovenské vesnice

---

¹ MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 1968, s. 31.

² OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.15.

³ POLÁK, Stanislav, *T. G. Masaryk, Za ideálem a pravdou I.*, Praha 2000, s. 15-16.

⁴ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 7.

⁵ SOUBIGOU, Alain, *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2004, s.17.

⁶ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 7.

Kopčany, tehdy na Hodonínsko přicházelo mnoho Slováků. Předkové Tomášovy matky byli Češi, kteří přišli do této oblasti z Hané. Tomášova matka, rozená v Hustopečích, se během let služby na německých panstvích zčásti jazykově poněmčila. Tomáš tedy vyrůstal se svými bratry ve smíšeném jazykovém prostředí. Sám se cítil být spíše Slovákem, což o sobě i několikrát řekl.⁷

2.1. Výchova Tomáše Masaryka

Tomáš Masaryk nepocházel ze sociálně silného prostředí. Přesto dosáhl velkého úspěchu a získal široký rozsah znalostí. Kdo vlastně měl největší vliv na formování jeho ducha, mravního cítění a zrání jeho osobnosti? Jak je možné, že se z prostého venkovského chlapce stal tak významnou osobností našich dějin?

Na Tomášovu výchovu měla především velký vliv jeho matka Terezie. Řadí se mezi ty, kteří na něj v mládí velmi silně zapůsobili. Jak M. Machovec píše, přes nedostatečné vzdělání a běžný způsob života znamenala matka pro Masaryka významnou osobnost.⁸ S. Polák uvádí, že byla velice zbožná žena a naučila ho modlitbě i základům katolického náboženství. V domácnosti měla rozhodné slovo a Tomášův sice nadaný, ale nevzdělaný otec, se jí dobrovolně podřizoval. Matčino přání bylo, aby se její synové stali pány.⁹ M. Machovec píše, že matka na Tomáše působila právě svou zbožností, otevřela mu dimenzi citové vroucnosti a prožívání katolické liturgie. Ačkoliv Masaryk později nezůstal katolíkem, věděl, že opravdová víra může být v jistém smyslu hlubší než pouhé vědění. Matka v něm tedy upevnila sílu náboženské víry.¹⁰ J. Doležal píše, že po otci získal Tomáš vytrvalost a po matce přívětivost. Masaryk sám pravil: „*V útlém mládí mě pečlivě vychovávala a opatrovala má dobrá matka, jejíž obětavé lásce děkuji za vše. Sladké hodiny domácí lásky a míru budou vždy mými nejpříjemnějšími vzpomínkami.*“¹¹ Masaryk uvedl, že jeho matka byla chytrá a moudrá. Znala „kus světa“ a žila v lepší společnosti, ačkoliv pouze ve službě. Jelikož znala bídu, chtěla ze svých

---

⁷ OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.15.

⁸ MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 1968, s. 33.

⁹ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 7.

¹⁰ MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 1968, s. 35.

¹¹ DOLEŽAL, Jaromír, *Masarykova cesta životem I.*, Brno 1920, s.4.

synů udělat pány. Také díky její zásluze se Tomáš dostal na školy. Otec byl od přírody nadaný, ale do škol nechodil a naučil se sotva číst. Přesto, že byl neučený, schvaloval, aby se jeho syn učil a nestyděl se za to, aby ho dokonce vyučoval. V domácnosti ve všech věcech rozhodovala matka a otec se jí podřizoval. Josef Masaryk před svými pány smekal, ačkoliv pracoval s nechutí a neměl je rád. Již tehdy Tomáš Masaryk vycítil důsledky roboty či poroby.¹²

M. Machovec uvádí, že druhou osobou formující Masarykovo zrání byl katecheta, katolický kněz František Satora, který těžce zápasil s tehdejší církevní rutinou. Jak M. Machovec píše, byl to vzácný a ušlechtilý člověk. Představoval těžký životní úděl i jistou rozpolcenost svého osobního profilu, čímž se již zralý Masaryk později tolik zabýval. Byl hluboce citový a laskavý k prostým a chudým lidem. Snažil se o ně pečovat a zároveň se bouřil proti panstvu i církevní vrchnosti. Proto ho také tyto vrchnosti pronásledovaly a odstrkovaly. František Satora přivedl Masaryka ke studiu, knihám, cizím jazykům a obecně do světa poznání. Masaryk byl často rozhořčen jeho životním postavením, kdy musel přes svoji vlastní bídu a slabost bojovat proti vyšším instancím. Dle M. Machovce, i když Masaryk později opustil církevní instituci a určitým způsobem působil i proti církvi, pouto mezi nimi zůstalo.¹³

2.2. Vzdělání Tomáše Masaryka

V roce 1856 začal Tomáš chodit do základní školy v Hodoníně. V tom samém roce se však musel jeho otec přestěhovat za prací do Čejkovic, odtud potom na rok do Čejče a zase zpět do Čejkovic, kde Tomáš v letech 1859–1861 základní školu dokončil. V Čejkovicích na zámku se Masaryk dostal k mnoha starým knihám, které byly psány převážně německy. Jak J. Opat píše, obsah knih Tomáš přímo hltal, jak i sám později uvedl. To provázelo Masaryka pak po celý život. Na doporučení čejkovického děkana Kotzmana poslali rodiče Tomáše navštěvovat německou reálku do Hustopečí.¹⁴ V letech 1861–1863 Masaryk absolvoval hustopečskou reálku, kde se mu dostalo

---

¹² ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 12-13

¹³ MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 1968, s. 36-37.

¹⁴ OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.16.

německé výuky. Jeho matka zastávala volbu Tomášova vzdělání v němčině. Masaryk bydlel v Hustopečích u své tety Veroniky, manželky pekaře Františka Kose. Tak se již tehdy učil samostatnosti.¹⁵

Když byl Josef Masaryk v roce 1862 opět přeložen do Hodonína, Tomáš byl často svědkem velkolepých honů, kdy mezi nejvyššími kruhy rakouské aristokracie, viděl hrozné zacházení pánů s venkovany. To v něm vyvolalo vůči nim nenávisť, ale také i proti otročení a nevolnictví.¹⁶ Ze sociálního pohledu patřili Masarykovi k venkovské chudině. Tomáš byl svědkem hrubého chování panských úředníků mimo jiné i k jeho otci. Tehdy vymýšlel, jak by jim to mohl oplatit. Tomášův otec musel často přecházet za prací na jiné místo. Kromě Hodonína tedy poznali další místa rodného kraje, jako byly Mutěnice, Čejkovice, Čejč, Hustopeče a na Slovensku Kopčany.¹⁷ V roce 1864 byl Tomáš vyslán rodiči do Vídně, aby se vyučil zámečnickem. V nepřívětivém prostředí Vídně se mu však nelíbilo. Když posléze zjistil, že mu spolubydlící učeň ukradl všechny jeho knihy, byla to pro něj poslední kapka, aby odešel zpět do Čejče. Po návratu domů byl Masaryk dán do učení k jejich sousedu kováři.¹⁸

Kovářské řemeslo se pro Masaryka nestalo tak špatnou vyhlídkou. Bylo ze všech řemesel ve vsi nejváženější, mistr s ním byl spokojený, a tak nacházel v práci zalíbení i uspokojení. Práce kováře však v Masarykově životě netrvala nadlouho. Jednoho dne si Tomáš všiml, že kolem kovárny prošel jeho bývalý učitel klavíru z hustopečské reálky profesor Ludwig. Tomáš dělal, že ho nevidí. Zastyděl se totiž za to, že je pouze kovářským učedníkem a bylo mu z toho do pláče. Když přišel domů, věděl, že se něco stalo. Profesor se u Masaryků zastavil a vyčetl Tomášovo matce, že dává svého nadaného syna učit se pouze řemeslu. Nechal ho poslat za svým otcem, rektorem v Čejkovicích, u kterého se stal prozatím učitelským praktikantem a po dosažení předepsaného věku mohl dále dostudovat.¹⁹

Na rady již zmíněného kaplana Satory se Tomáš rozhodl studovat gymnázium. V roce 1865 složil rozdílové zkoušky a stal se sekundánem německého gymnázia

---

¹⁵ SOUBIGOU, Alain, *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2004, s.29.

¹⁶ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 8.

¹⁷ OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.16.

¹⁸ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 8-9.

¹⁹ POLÁK, Stanislav, *T. G. Masaryk, Za ideálem a pravdou I.*, Praha 2000, s. 76-77.

v Brně. Nebyl zrovna v nejlepší finanční situaci, tak si přivydělával kondicemi, jelikož chudí rodiče mu na školu přispívat nemohli. Díky výbornému prospěchu však získal stipendium a byl přijat za vychovatele do zámožné rodiny policejního ředitele Antona Le Monniera. V této bohaté rodině získal přístup ke světové literatuře.²⁰ Dle M. Machovce zapůsobil Anton Le Monnier na Masaryka jiným způsobem než Masarykova matka a kaplan Satora. Neznamenal v jeho životě pouze osobu, u které vydělával na živobytí, ale Masaryk v Le Monnierově rodině zdomácněl. Jeho prostřednictvím bylo Masarykovi umožněno dostat se do „vyšších“ společenských kruhů.²¹ Le Monnier se tedy řadil v Masarykově životě mezi další osobnosti, které ovlivnily jeho život.

M. Machovec uvádí, že se v době Tomášových středoškolských studií projevila Masarykova slovácká citovost, otevřenost, statečnost a přirozenost životních postojů lidí, kteří byli formováni spíše tradicemi venkovské pospolitosti a nevyzrávala v něm častá stísněnost, jako u většiny tehdejších venkovanů. Masaryk brzy poznal, že úředníci a kantorští inteligenti jsou ustrašení a mravně deformovaní, tak jako mnozí lidé doma na Slovácku.²² V Brně se mezi spolužáky projevovali rozepře Němců a Čechů. Spor mezi Čechy a Němci však nevládl pouze na škole, ale v celém Brně. Němci se cítili jako páni a němčina, která vládla ve vyšší společnosti, zněla všude. Pokud někdo chtěl studovat, musel se naučit německy. Ten, kdo chtěl zůstat Čechem, byl dle úřadů uznán pouze za „Slovana“. Úřady totiž českou národnost neznaly, ačkoliv české zastoupení v Brně sílilo.²³ Od kněze Matěje Procházky se Masaryk poprvé dozvěděl o socialismu. Procházka byl přísný a asketický člověk, ale zároveň lidský a vzdělaný. Tomáš se poprvé dozvěděl o otázce dělnictva a snaze vyřešit jeho těžké životní podmínky. Procházka seznamoval studenty s historickými názory, až po tehdejší dobu, ke Karlu Marxovi. Masaryk našel v páteru Procházce osobu, která se podobala kaplanu Satorovi, jakožto také velice zbožnému a milosrdnému člověku.²⁴

Masaryk se kvůli existenčním problémům přestěhoval do skromnějšího podnájmu, kam k jeho bytné docházela její mladá čtrnáctiletá švagrová. Tomáš se do

---

²⁰ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 9.

²¹ MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 1968, s. 38.

²² Tamtéž, s. 31.

²³ POLÁK, Stanislav, *T. G. Masaryk, Za ideálem a pravdou I.*, Praha 2000, s. 86-87.

²⁴ Tamtéž, s. 87-89.

dívky horoucně zamiloval. Tato láska však skončila nešťastně. Ve škole kvůli této známosti nastala aféra pro mravní poklesek. Páter Procházka jako jediný z učitelského sboru měl pro studenta pochopení a snažil se mu pomoci. Masaryk neztratil víru v Boha, avšak nemohl se již poctivě účastnit církevních obřadů a odmítl jít ke zpovědi, jelikož byla předepsána jako povinná, a s tím Masaryk nesouhlasil. Ředitele toto chování pobouřilo a vytýkal mu kázeňské přestupky.²⁵ Masaryk měl na gymnáziu již několik rozepří s učiteli. Bylo to především kvůli jejich poněmčování, což se Masarykovi přičilo. Dalším důvodem byla náboženská otázka právě ve chvíli, kdy Masaryk odmítl jít ke zpovědi, protože byla dle Masaryka protimyslná. Jak J. Doležal uvádí, jednoho dne se Masaryk postavil i řediteli, když ho nařkl slovy: „*Kdo jedná proti svému přesvědčení, je padouch.*“²⁶ Ačkoliv ředitel navrhoval Masarykovo vyloučení ze školy, díky Le Monnierovi nakonec nebyl potrestán ani vyloučen. V Brně však dále nesetřval a odešel s ním do Vídně, kde začal od začátku školního roku 1869/1870 studovat v sextě vídeňského gymnázia.²⁷

Ve Vídni se naučil dobře rusky a začal se učit anglicky. Základy francouzštiny si přivezl již z Brna. Lákala ho filozofie, ale ne školská, pouze chtěl filozofovat sám pro sebe. Jelikož byl celý život horlivým čtenářem, přitahovala ho také poezie. Právě z ní čerpal své podněty k přemýšlení. Zajímala ho filozofie Platóna, spojující racionální moudrost s poezií a praktickou politikou. Navštěvoval také kurz arabštiny, protože se chtěl stát diplomatem, ale brzy pochopil, že v tom nemá smysl dále pokračovat, jelikož diplomaty se v habsburské říši stávali pouze synové aristokratů. Roku 1872 složil maturitu a začal studovat na filozofické fakultě.²⁸ Jeho oborem se stala klasická filologie. Latina a řečtina mu umožňovaly poznávat poklady antické kultury. Zájem o ně, konkrétně o Platóna a jeho dobu, si přinesl již z gymnázia. Filologie mu usnadňovala poznávání cizích jazyků vůbec. Blízká mu byla také sociologie. V roce 1873 však jeho zrání ovlivnily určité životní události. První z nich byla světová výstava ve Vídni, kterou navštívil. Jak později poznamenal, otevírala mu prostor do velikého praktického světa. Nadcházející události však byly smutné. V květnu tohoto roku

---

²⁵ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 10.

²⁶ DOLEŽAL, Jaromír, *Masarykova cesta životem I.*, Brno 1920, s. 15.

²⁷ Tamtéž, s. 14-16.

²⁸ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 11.

zemřel na vojně Tomášův mladší bratr Martin. Masaryk v nitru bojoval s velikou zlobou nad jeho ztrátou, neboť byl přesvědčen, že zemřel zbytečně. Krátce poté zemřel také pan Le Monnier, čímž obě tyto události zostřily Masarykovo vnímání problémů vnějšího světa. Nejcennější podněty k hlubšímu myšlení měl z náboženství a teologie. Přimělo ho to ke studování filologie a dějin filozofie. Jeho nitro se však bouřilo. Pod vlivem silných prožitků se po létě roku 1873 rozhodl studovat jako hlavní obor místo filologie právě filozofii. Po smrti Le Monniera skončil i své poslání v jeho rodině a sociální zabezpečení mu nabídla rodina bankéře Rudolfa Schlesingera, jehož syna Alfreda již dříve Masaryk učil.²⁹

Po příchodu profesora filozofie Franze Brentana do Vídně v něm Masaryk našel nejlepšího učitele a přítele. Oběma bylo dogma o papežské neomylnosti popudem k vnitřnímu rozchodu s církví, ovšem theismus v nich nadále přetrvával. Brentano viděl smysl svého působení ve vysvětlení existence Boha a nesmrtelnosti lidské duše vědeckými důkazy, zatímco Masaryk prožíval silný vztah k Bohu. Masaryk se ale vedle filozofie zajímal také o sociologii a politiku. V lednu roku 1875 se stal Masaryk předsedou *Českého akademického spolku* ve Vídni, přičemž se začal také stýkat s rodinou A. V. Šembery, profesora české řeči a literatury na vídeňské univerzitě, který tento akademický spolek povznesl a podporoval i ze svých peněz.³⁰ Právě od profesora Šembery se dozvídal mnoho zajímavostí o českém životě a jeho problémech v monarchii. České záležitosti Masaryk vnímal jako součást problému slovanství.³¹

Z vlasteneckých akcí české Vídně vznikaly první Masarykovy literární studie (o Schopenhauerovi, o sebevraždě, o postavení žen ve společnosti), žádná však nebyla pražskými časopisy otištěna. Zájem o psychologii byl vyvolán také již zmíněným Masarykovým profesorem Brentanem. Disertační práci „*Das Wesen der Seele bei Plato*“ („*Podstata duše u Platóna*“) obhájl roku 1876. Jeho vlastním heslem bylo „Pravdou k právu!“. Masaryk měl nyní titul PhDr. a po úspěšném odmaturování mladého Schlesingera společně cestovali po severní a střední Itálii. Následně mu byl

---

²⁹ OPAT, Jaroslav, *Přívodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.17-18.

³⁰ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 12.

³¹ OPAT, Jaroslav, *Přívodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.19.

umožněn roční studijní pobyt na lipské univerzitě (1876-1877), kde si rozšířil filozofické vzdělání i politické zkušenosti.³² V Lipsku se s Alfredem Schlesingerem ubytovali v penzionu rodiny Göringových. Filosofii a teologii studoval v Lipsku pod vedením předních německých profesorů. Masarykovo kritické myšlení o náboženských otázkách bylo studiem protestantismu ještě více posíleno. Navštěvoval také místní české spolky a zajímal se o problémy Lužických Srbů. Jak J. Opat uvádí, později vzpomínal také na setkání s německy píšícím spisovatelem Janem K. Pjechem, zajímavajícím se o Karla Havlíčka, jehož vliv zřejmě i pozdější Masarykův zájem o Havlíčka také posílil.³³

2.3. Seznámení s Charlottou Garrigue

V roce 1877 se v Lipsku Tomáš Masaryk také seznámil se svou budoucí ženou. Byla jí přítelkyně Göringových, u kterých Masaryk bydlel v penzionu, Charlotta Garriguoová, dcera zámožného podnikatele z New Yorku. Sblížili se spolu a dne 10. srpna se zasnoubili. Charlotta byla zbožná a nadaná žena pevných mravních zásad. Po návratu Charlotty do Ameriky k rodičům a Masaryka do Vídně viděl Tomáš Garrigue Masaryk svůj cíl v docentuře. Práci připravil a odevzdal se žádostí o připuštění k habilitaci z filozofie.³⁴ Masaryka po návratu do Vídně provázely také finanční starosti. Zabezpečení u Schlesingerů skončilo a musel myslet na materiální zajištění rodiny. Poskytoval soukromé hodiny, což se ale stalo jen nouzovým řešením. Masaryk měl před sebou habilitaci, která pro něj byla perspektivnější. Práci, kterou dne 6. prosince 1877 podal na univerzitě, však musel začátkem února 1878 přerušit.³⁵ Charlotta totiž utrpěla pádem z vozu úraz. Charlottin otec poslal Masarykovi telegram s žádostí, aby přijel. Ačkoliv mu Charlotta sama psala, ať nejezdí a nevyrušuje se z práce, Masaryk přesto přijel a poté se s Charlottou dne 15. března toho roku v Americe oženil. Hodnota

---

³² POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 13.

³³ OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.19.

³⁴ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 13

³⁵ OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.20.

manželství pro něj byla vždy vysoká. Tyto ideály našel i v Charlottě, která mu byla vzácnou osobou. I přes určité finanční problémy prožili léta šťastného manželství.³⁶

V této době v Americe musel však Masaryk přemýšlet o existenčních otázkách, které se týkaly již obou manželů. Možností bylo zůstat v Americe nebo se vrátit do Vídně. S Charlottou se ale týden po svatbě rozhodli pro druhou možnost, tedy návrat do Vídně, s tím, že zde Masaryk dodělá a obhájí svou habilitační práci. Manželství znamenalo pro Masaryka silné spojení a také největší obohacení v jeho úsilí k poznání světové literatury. V prvních letech řešili Masarykovi především potíže spojené s jejich živobytím. Masaryk vydělával peníze soukromým vyučováním a příležitostnými přednáškami. Dále se přitom věnoval své habilitační práci, která se rozšířila v sociologicko-filozofické pojednání o problému sebevraždy. K docentskému řízení ji odevzdal v listopadu 1878.³⁷

Masarykova rozšířená habilitační práce zněla: „*Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der Gegenwart*“ („*Sebevražda jako sociální masový jev moderní civilizace*“). V březnu 1879 se habilitoval a bezplatně přednášel na univerzitě jako soukromý docent. V květnu tohoto roku se narodila manželům dcera Alice a o rok později syn Herbert.³⁸ Kvůli materiálnímu zajištění se museli přestěhovat. Ve Vídni Masaryk nenacházel dobře honorované místo, které by je uživilo. V úvahu tedy přicházela univerzitní města Černovice a Praha. Láska k české vlasti pro něj byla touhou i obavou, přesto Praha zvítězila. Masaryk nesouhlasil s mnohým děním v Čechách. Odmítali zde tisknout jeho články. Jeho první otištěná studie, *Theorie a praxis*, kritizující pasivitu české politiky, vyšla roku 1876 v brněnské Moravské orlici. Masaryk pokračoval v posílání odborných statí svým krajanům, například: *Plato jako vlastenec* (1876), *O pokroku, vývoji a osvětě* (1877), *Zákony osvěty a budoucnost Slovanstva* (1877). Vydal i samostatnou knížku *O hypnotismu* (Praha 1880), která rozhodla o jeho trvalém působišti. Svoji, již zmíněnou, habilitační práci, která vyšla ve Vídni roku 1881 se postupně proslavil a tímto dílem získal ohlas i v zahraničí. Odhaloval zdroj moderní sebevraždy v krizi náboženství. Dle Masaryka měla

---

³⁶ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 13-14.

³⁷ OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s.20-21.

³⁸ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 14.

záchrana tohoto problému přijít v novém náboženství.³⁹ Jak Schmidt-Hartmannová uvádí, Masarykova kniha o sebevraždě je obžalobou celého moderního evropského světa, kdy měl Masaryk již od počátku velmi záporný postoj k moderní společnosti. Masarykovy spisy jsou plné lidského chování a společenských stavů.⁴⁰

Masaryk se po celý život zabýval tématem krize své doby. Ve svém programovém spisu z roku 1881, ve kterém se věnuje problému sebevraždy, v předmluvě k němu říkal, že se „rozhodl zkoumat a pochopit chorobný, patologický stav společnosti přítomné doby“.⁴¹ Tento stav nazval nemocí století. Masaryk jako filozof humanity a demokracie chtěl analyzovat příčiny sebevraždění a tím prospět k ozdravení duchovního života společnosti a snížení sebevražd. Přál si, aby bylo napsáno co nejvíce takových děl, které by příčiny sebevraždění analyzovaly. Masarykovo úsilí po pravdě vznikalo z lásky k životu, snahy prospět s pomocí vědeckého poznání k nápravě věcí lidských a souladnému harmonickému životu lidí. V této souvislosti je v životě třeba lásky křesťanské a lásky k člověčenstvu. Právě to J. Opat uvádí jako podstatné pro pochopení jeho humanitního ducha. Masaryk chtěl poznávat svět a šel v něm za pravdou. Vnímá jeho velké i menší problémy a nebezpečí, související také s „nemocí století“. Mnoho jeho současníků tyto problémy nevnímalo, podceňovalo či přehlíželo. Na tyto problémy obracel jako vědec svoji kritickou pozornost. Masaryk sledoval vývoj národnostních problémů. Těmto potížím se věnoval i ve svém spise *Česká otázka*, na jejíž téma vydal v roce 1895 knihu.⁴² Česká otázka mu byla otázkou po osudech člověčenstva i svědomí. T. G. Masaryk v úvodu své knihy uvedl, že českou otázkou pojímá, jako sociologický rozbor záhad české historie pro ty, jež chtějí poznat, „čím jakožto zvláštní národ kulturně žijeme, co chceme, co doufáme“.⁴³

---

³⁹ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 14-15.

⁴⁰ SCHMIDT-HARTMANNOVÁ, Eva, *T. G. Masaryk a lidová demokracie*, in: ČČH 88, 1990, č. 6, s. 872.

⁴¹ OPAT, Jaroslav, *T. G. Masaryk, analytik krize demokracie nové doby*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 13.

⁴² Tamtéž, s. 13-15.

⁴³ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969, s. 7.

Významným Masarykovým rozhodnutím v létě 1880 se stala konverze z katolické církve k reformované církvi evangelické. Zásadní otázkou se stává, co Masaryka vedlo k této změně? Hlavní příčinou byla především samotná přeměna jeho ducha. Pochybnosti zaznamenal již v Čejkovicích, když ministroval u kaplana Satory. Ačkoliv ho měl rád, zneklidňovaly ho otázky kolem jeho soukromého života. Další otázky přišly při setkání s protestanty. Všiml si rozdílu mezi náboženstvím jako silnou duchovní hodnotou a církevními obřady. Nejvíce v Lipsku si uvědomoval rozdíly mezi ortodoxním a neortodoxním náboženstvím. Tento rozpor ho zneklidňoval. Uzavření sňatku s Charlottou, která byla zbožnou unitářkou, jeho vyvrácení zřejmě završilo. Náboženství pro něj zůstalo stěžejním a zároveň velkým mravním tématem.⁴⁴

2.4. Masarykův příchod do Prahy

Masarykovi se vyskytla možnost přejít z Vídně do Prahy, kde měl nastoupit jako mimořádný profesor nově zřizované české univerzity. Historik J. Goll a estetik O. Hostinský ho navrhli profesoru Kvíčalovi za kandidáta profesury na budoucí univerzitě. Kvíčala tedy Masarykovi místo nabídl a ten jej přijal. Přejít z Vídně do Prahy však pro něj nebyl snadný. J. Opat ve své knize uvádí, že Masaryk sám řekl: „*Můj přechod z Vídně do Prahy byl pro mne novou krizí... bál jsem se malosti Prahy, byl jsem lidem docela cizí a životu národnímu odcizen, třebaže jsem příležitostně vystupoval jako český spisovatel.*“⁴⁵ Přesto v létě 1882 do Prahy přišel. Masaryk nebyl spokojen s jednáním protiněmecky zaujatých Čechů, kteří kritizovali německou kulturu, na které jsou prakticky závislí. Čechy byla země, která působila katolicky pouze formálně, zatímco Masaryk byl proti tomu velice zbožný člověk. Ve vztahu ke studentům působil svým chováním jako k sobě rovným. Při přednáškách o filozofii vyvolal rozruch, když otevřeně hovořil o tématech, která byla v tehdejší společnosti tabu, jako například o vztazích mezi mužem a ženou nebo prostitucí. Další odlišnost, která se u Masarykových v Praze vyjímalala, byla manželka Charlotta, jakožto velice emancipovaná žena. Silně se

---

⁴⁴ OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003, s. 21-22.

⁴⁵ OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893. Příspěvek k životopisu*, Praha 1990, s. 43-44.

lišila od tehdejší typické české ženy v domácnosti. Nápadnost byla způsobena také přijetím jejího jména Garrigue k Masarykovu příjmení.⁴⁶ Češi v té době prožívali léta ekonomického, sociálního, politického i kulturního vývoje. Jako národ se dostávali teprve několik desetiletí k novému samostatnému politickému životu.⁴⁷ Masaryk v Čapkově *Hovorech* uvádí, že když přišel do Prahy, měl na mysli jen profesorskou dráhu. Obával se však některých konfliktů, které by mohly vzniknout. Na univerzitě našel malé poměry, bez kritiky či výměny názorů. Viděl tedy, že chybí orgán odborné kritiky, a tak založil měsíčník *Athenaeum*, kde se zveřejňovaly recenze o domácích i cizích odborných spisech a beletrii, která byla pro Masaryka vždy stejně důležitým pramenem poznání jako věda. V rámci rozšíření vzdělání na univerzitě navrhl pořádání kurzů a přednášek pro nejširší kruhy, které sám konal.⁴⁸

---

⁴⁶ POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990, s. 15.

⁴⁷ OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893. Příspěvek k životopisu*, Praha 1990, s. 47.

⁴⁸ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 105-106.

3. kapitola: Politické působení T. G. M.

V této kapitole přiblížím Masarykovo politické působení na politickém poli za Rakousko-Uherska. Pokusím se odhalit, jaký vztah měl Tomáš Garrigue Masaryk k tehdejší aktivní, veřejné a oficiální politice. Co na ní kritizoval a jaké byly jeho myšlenky na zlepšení aktuální situace? Jak se lišil jeho vztah k demokracii od konce 19. století do počátku 20. století?

3.1. Masaryk v české politice za Rakousko-Uherska

Tomáš Garrigue Masaryk se již jako univerzitní profesor stal významnou osobností našich dějin, především také díky jeho politické aktivitě. Jak a čím docílil svého úspěchu? Jaké byly Masarykovy názory na tehdejší politiku? Za hlavní cíle české politiky v Rakousko-Uhersku by se dalo považovat obnovení federace. To se však českým politikům příliš nedařilo. Co bylo příčinou, proč se nedařilo nastolit změnu? Jak velký vliv tehdy měl Tomáš Garrigue Masaryk?

Masarykův příchod z Vídně do Prahy se udál na počátku osmdesátých let 19. století. V tehdejší Rakousko-Uhersku se čeští politici nechávali volit do vídeňské říšské rady, ale práci v rakouském parlamentu až do roku 1879 bojkotovali. Hospodářská krize v sedmdesátých letech politickou situaci ještě zhoršila. Zasáhla český průmysl, zemědělství a celé české hospodářství. Česká společnost žádala, aby Češi začali jednat v ohledu na řešení základních politických a ekonomických otázek habsburské monarchie. Česká politika se dělila na proud staročeský a mladočeský. Ve společnosti však nastávaly postupné změny. V říjnu 1879 se čeští poslanci vrátili do říšské rady. V dubnu 1880 vydala rakouská vláda jazyková nařízení, která opravňovala obyvatele českých zemí podávat své žádosti na úřadech a soudech nejen v němčině, ale i v češtině. V únoru 1882 byla univerzita v Praze rozdělena na dvě samostatné části, německou a českou, jak jsem zmínila již v druhé kapitole. Masaryk se na pražské univerzitě projevoval především tím, že se studenty diskutoval a debatoval o aktuálních

otázkách. Jeho netradiční postup vyvolal u studentů a v kruzích české inteligence velký ohlas.⁴⁹

Masaryk vedl první českou vědeckou revui *Athenaeum*, která vycházela v letech 1883–1893. *Athenaeum* byl kritický časopis, zabývající se českou vědou a kulturou. Měl být určen především západoevropským učeneckým kruhům, avšak dostalo se mu spíše nelibosti z řad českých kruhů. Bylo to především z důvodu jeho kritických článků a polemických statí. Masaryk se také v druhé polovině 80. let 19. století podílel na vydávání časopisu *Čas*.⁵⁰ Mimo to se Masaryk stal prvním šéfredaktorem encyklopedie *Ottův slovník naučný*. Tato encyklopedie, která se používá dodnes, měla podat Čechům přehled o soudobém stavu poznání všech oborů. Problém nastal tehdy, kdy Tomáš Garrigue Masaryk zveřejnil v únoru 1886 na stránkách revue *Athenaeum* stať filologa Josefa Gebauera, zpochybňující pravost *Rukopisů královédvorského a zelenohorského*. Masaryk ji nejenom vydal, ale také se za jeho názory postavil, čímž se dostal do centra politických sporů. Tímto se dotkl tématu historického českého státního práva, ve kterém se zdůvodňovala ideologie českého nároku na samostatný stát. Předmětem v nich byla starobylost českého království, která se mohla měřit s každým státem Evropy a právo zástupců českých zemí volit si svého krále. V Rukopisech se tyto argumenty potvrzovaly. Vyskytly se však důkazy, které svědčily o tom, že se jedná o padělky. Masaryk se ozval, protože nechtěl opírat požadavky českého národa o lež. Tím se však dostal do častých politických sporů.⁵¹ T. G. Masaryk ve svém spise *Česká otázka* (1895) uvedl, že osvěcenská a obrodná snaha vysokého učení se projevil sporem o *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*. Tyto spory se vedly již od samých počátků obrození. V té době se hledaly literární základy pro náš stát, které měly značný význam. Dohledání těchto základů bylo čestným úkolem nové university i úkolem národním. Podle podvržených Rukopisů byla stavěna naše slovanská a česká minulost na domnělých základech. Dle Masaryka bylo otázkou národní mravnosti tuto nepravost odstranit a ukázat skutečnou historii našeho národa.⁵²

---

⁴⁹ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 51-53.

⁵⁰ ŠMÍD, Marek, *Masaryk a česká katolická moderna*, Brno 2007, s. 17.

⁵¹ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 53.

⁵² MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969, s. 169.

3.2. Masarykův vstup do politiky

Masaryka zajímala politika vždy. Začalo to již vesnickými rozepři mezi Slováky a Hanáky a pokračovalo mezi českými a německými kluky v Brně, čímž si uvědomoval poměr Čechů a Němců. Dříve byl jeho vztah k politice spíše teoretický. Politickým filozofováním ho upoutal Platón a po prohloubení znalostí v sociologii se začal více zajímat o celou tuto problematiku. Vždy reagoval na politické události. Již jako student psal články proti pasivní politice. Masaryk v *Hovorech* uvádí, že ve Vídni na nádraží sledoval příjezd českých poslanců do vídeňského parlamentu a pozoroval přitom neshody Čechů s Němci.⁵³

Masaryk vstoupil do politiky jako profesor ve druhé polovině osmdesátých let 19. století, jako svérázná osobnost, stojící mimo oficiální politické proudy. Působil jako člověk, který nehleděl na možný dopad svého konání. Nehodlal podřídit vědecké poznání údajným zájmům národa. Odmítal antisemitismus, klerikalismus a všechny formy duchovního tmářství.⁵⁴ Jinými slovy odmítal zasahování církve do politického života a nepřipouštěl jakákoliv zatajování faktů a událostí. Zatajování souviselo právě i se spory o Rukopisy.

Jeho statečnost i názory k němu přivedly řadu přívrženců z řad mládeže, intelligence i dělnictva, kteří hledali klíč k pochopení smyslu společnosti. Masarykovi se v osmdesátých letech 19. století nedařilo najít politickou stranu, k níž by se jednoznačně přikláněl. Poté se spojil s profesorem Josefem Kaizlem a právníkem Karlem Kramářem a společně vytvořili nové politické hnutí, nazývané realismem. Původně nechtěli vytvořit novou politickou stranu, ale zlepšit tehdejší politickou atmosféru a podílet se na ozdravení staročeské a mladočeské strany. Lidový program z roku 1890 byl vyjádřením aktivní politiky tohoto hnutí. F Kolář cituje program, otištěný v revue *Čas* z roku 1890, kde realisté za bezprostřední úkol české politiky stanovili: „*mravní, intelektuální a hmotné povznášení národa, jeho sílení vnitřní.*“⁵⁵ T. G. Masaryk uvedl, že realismus není pouze stranou, ale směrem a metodou. Ve filozofii se opírá také o filozofii jiných národů, ne jen o německou. Dále chce zpřístupnit vědu všem vrstvám národa a působí

---

⁵³ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 116.

⁵⁴ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 53.

⁵⁵ Tamtéž, s. 54-55.

jako protest proti monopolu vzdělání, které chce vědecky i filozoficky socializovat.⁵⁶ J. Opat tvrdí, že realisté rozvíjeli představy o reformě a obrodě českého politického života. Chtěli přivodit radikální obrat v české politice. Na zkvalitnění českého národního života měli mnoho názorů. Dle jejich mínění stačila jen vůle a elán k přeměně ideálů ve skutečnost. Realisté neměli zkušenost z politické praxe po roce 1848. Nebyli ale vždy dost objektivní ke stavu tehdejší české politiky. Často bývali v kritice české politiky i nespravedliví.⁵⁷ Navrhovali také zlepšení vzdělávacího systému, podporu českého průmyslu a také sociální reformu, která by respektovala potřeby dělníků. Kládli důraz na základní demokratické požadavky, svobodu slova i myšlení a vyslovili se pro všeobecné volební právo a prosazovali úzkou spolupráci Čech, Moravy a Slezska. Postupem času se však museli stranicky zařadit, tedy zaujmout postavení v nějaké z tehdejších existujících politických stran. Nabízela se zde strana mladočeská, jíž byl Masaryk později členem. Jak F. Kolář uvádí, Masaryk svými kritickými a nekompromisně polemickými projevy své spoluobčany zaujal, stejně tak jako svým opravdovým zájmem o osud Rakouska.⁵⁸

V roce 1890 Tomáš Garrigue Masaryk společně s Josefem Kaizlem a Karlem Kramářem oficiálně vstoupil do mladočeské strany. Jak jsem již zmínila, reprezentovali realistický směr. Mladočeši, nebo také národní strana svobodomyšlná, působili vedle staročechů, což byla druhá složka českého politického života, označována jako národní strana. Mladočeši, včetně všech tří zmíněných realistů, Masaryka, Kaizla i Kramáře, dosáhli v březnu 1891 vítězství ve volbách do vídeňského parlamentu. Masaryk byl zvolen za volební obvod jihočeských měst.⁵⁹ Konkrétně byl kandidován za města: Písek, Domažlice, Volyň, Sušice, Klatovy a Horažďovice.⁶⁰ Mladočeši ve volbách v roce 1891 drtivě porazili staročeskou stranu a Masaryk získal mandát v říšské radě a zemském sněmu a zařadil se mezi členy výkonného a volebního výboru mladočeské strany. Společně se vstupem do Vídně byl odhodlán zastávat se nejnižších a nejchudších

---

⁵⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969, s. 171-172.

⁵⁷ OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893. Příspěvek k životopisu*, Praha 1990, s.256-257.

⁵⁸ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 55.

⁵⁹ KOVTUN, Jiří, *Slovo má poslanec Masaryk*, Praha 1991, s. 9.

⁶⁰ OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893. Příspěvek k životopisu*, Praha 1990, s.326.

vrstev v tehdejší české společnosti. Pod záštitou politické strany očekával větší diskusi, demokratizaci a reflexi sociálních i politických problémů.⁶¹

J. Kovtun uvádí, že mladočeši mohli nyní působit jako reprezentace národa. Jedním z Masarykových hlavních snažení byla demokratizace české politiky, ve které hrálo právě mladočeské vítězství významnou roli. Parlament, do něž Masaryk zasedl, neodpovídal ideálu sociálně a národně spravedlivého zastoupení. Jeho složení bylo kastovnický předurčené v roztržiděném volebním řádu. Symbolizovalo vůli k privilegiím, zabudovaným do rakouské ústavy. Masaryk byl sice zvolen demokratickou metodou, avšak špatně nesl diskriminaci ve volebním řádu pro sociálně slabší vrstvy a příslušníky slovanských národností. J. Kovtun uvádí, že v té době se poslanecké mandáty do říšské rady rozdělovaly podle voličských tříd nebo kurií. Byly rozdělovány podle majetkového a sociálního klíče. Tím tedy zástupci bohatých vrstev a aristokracie měli snazší cestu do parlamentu než reprezentanti měst a venkovských obcí. Jak Jiří Kovtun píše, v Rakousku byly kromě společenských tříd diskriminovány i celé národnosti. Postavení Čechů v monarchii znamenalo druhořadé postavení národa, vedle Němců a Maďarů. Během Masarykova působení v parlamentu vláda sídlila jak ve Vídni, kde působila vždy, tak v Budapešti. V Praze však nikoli. Nebyl žádný český parlamentní sbor. Existovaly pouze zemské sněmy pro Čechy, Moravu a Slezsko. Ty ale nepůsobily jako pravé reprezentativní sbory. Volilo se do nich podle nerovnoměrného volebního práva, diskriminujícího sociálně slabší vrstvy a obecně Čechy jako národ.⁶²

Praktický postoj českých politiků ve vídeňské vládě vyzníval proměnlivě. Kolísal mezi totálním bojkotem parlamentu a vlády ve Vídni a aktivní a kladnou účastí v institucích rakouského státu. Jako zásadní konstanta zněl požadavek národní rovnoprávnosti Čechů s Němci. Rovněž také politická samospráva českých zemí. Požadavky Čechů lpěly na vytvoření českého státu, který by navázal na slavné tradice samostatného českého království.⁶³ Masaryk se odvolával na zájem a prospěch člověka. J. Opat píše, že T. G. Masaryk tvrdí: „*Jen kdo se podílí či může podílet na vládě, je členem politické organizace. Jen politické spolupůsobení činí občana občanem.*“ Mimo dobrého a mravního vládnutí Masaryk od vlády také žádal, aby uměla poslouchat. T. G.

---

⁶¹ ŠMÍD, Marek, *Masaryk a česká katolická moderna*, Brno 2007, s. 49-50.

⁶² KOVTUN, Jiří, *Slovo má poslanec Masaryk*, Praha 1991, s. 9-10.

⁶³ Tamtéž, s. 11.

Masaryk kladl důraz na součinnost vlády mezi orgány vlády a těmi, jimž se vládne. J. Opat píše: „*Ideálem mu byla vláda, jejíž těžiště by se pohybovalo uprostřed mezi vládnoucími a ovládanými.*“⁶⁴ Na rozdíl od činnosti vlády, kterou vymezují ústava a zákony, konání suverénního lidu podléhá mravním normám. Ani ústava ani zákony nebyly nikdy dokonalé, avšak Masaryk se vyslovil pro jejich respektování. Masaryk soudí, že dobré zákony musí vyplynout z přirozených potřeb a požadavků národa.⁶⁵ Masaryk v Čapkových *Hovorech* uvádí, že ho ve vídeňském parlamentu zprvu zajímal sám parlament. Pozoroval ho a utvářel si své názory. Jak Masaryk uvádí, vládní tribuna mu připomínala oltář. V parlamentní knihovně se také dostal ke čtení politické literatury.⁶⁶

Masaryk nevstoupil do vídeňského parlamentu s myšlenkou bořit velkou říši. Působil jako reformátor, jehož cílem se stala reforma nejen rakouské, ale i především české politiky. Záhy však zjistil, že svou reformátorskou kritiku musí použít i proti straně, která ho do vídeňského parlamentu vyslala, tedy proti Mladočechům. Jejich působení sice přineslo nezvratné a pevné zásady pro národní společnost, ale v rozhodujících otázkách se stalo málo úspěšné.⁶⁷ Masarykův zájem se soustřeďoval na provádění politiky v zájmu nejširších vrstev společnosti. Práci soustřeďoval především na sociální a kulturní otázky. Svoji politickou stranu chtěl vidět jako tolerantní a diskutující společenství, které zastupuje všechny složky národa. Masaryk byl jako jediný ze tří realistů, kteří do mladočeské strany vstoupili, nejméně ochoten odložit kritické myšlení a podřídít se stranickým instrukcím. Masaryk, Kaizl a Kramář byli ve svých názorech a jednání odlišní. Jak J. Kovtun píše, Kaizl a Kramář se prokazovali větším politickým talentem než Masaryk. Ten byl na druhou stranu silně zaujat vědou, byl energičtější, bojovnější a nesmiřitelnější jako hlasatel národních a politických ideálů.⁶⁸ Kvůli svému zájmu o osud Rakouska neměl u radikálních mladočeských nacionalistů ohlas. V září 1893 se Masaryk svých poslaneckých mandátů vzdal.

---

⁶⁴ OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893. Příspěvek k životopisu*, Praha 1990, s.95.

⁶⁵ Tamtéž, s.94-95.

⁶⁶ ČAPEK, Karel, *Hovory s T.G.Masarykem*, Praha 1990, s. 119.

⁶⁷ KOVTUN, Jiří, *Slovo má poslanec Masaryk*, Praha 1991, s. 11.

⁶⁸ Tamtéž, s. 16-17.

V názorech se rozešel i s Kaizlem a Kramářem, kteří v mladočeské straně zůstali.⁶⁹ Jak Masaryk v Čapkově knize uvádí, mladočeská strana se mu nelíbila svou dvojakostí, kdy v Praze i ve Vídni byla jiná. Doma se poslanci bouřili, ale ve Vídni si je vláda maličkostmi zavazovala. Tím, že z této strany Masaryk vystoupil, se však politiky nezříkal. Právě naopak, chtěl začít znovu, budovat politiku jinou a působit na mysl našich lidí.⁷⁰

3.3. Masarykova politická strana

Devadesátá léta 19. století byla plná vytváření nových politických stran, zastávající různé sociální a názorové skupiny české společnosti. Kolem *Manifestu české moderny* se formoval nový postoj k umění, kultuře, společnosti i politice. V této době se profesor Masaryk vrátil zpět na univerzitu, avšak zůstal veřejně i literárně činný. V těchto letech napsal a publikoval své zásadní práce, například *Česká otázka* (1895) a *Otázka sociální* (1898). Vyrovnával se v nich s hlavními myšlenkovými proudy a politickými problémy své doby.⁷¹ Mezi jeho další spisy v této době patří například *Naše nynější krise. Pád strany staročeské a počátky směrů nových* (1895), *Jan Hus. Naše obrození a naše reformace* (1896), *Karel Havlíček. Snahy a tužby politického probuzení* (1896).⁷²

Česká otázka se věnovala filozofii českých dějin, na jejímž základě byl postaven Masarykův budoucí politický program. Svě dřívější názory na politiku dokládal novými argumenty. Kládl důraz na věčně zaměřený realismus. Jeho cílem bylo napravení české společnosti zevnitř. Masaryk myšlenku obnovy českého státu nevzdával, ačkoliv při uvažování o budoucnosti Čechů se mu jevilo, že samostatný český stát být nemá a pro další existenci v centru Evropy považoval za lepší možnost demokratizované a federalizované Rakousko. Masarykův tehdejší názor zněl, že není třeba Rakousko bourat, ale pouze reformovat. V otázce sociální se vyrovnával se sociálním postavením

---

⁶⁹ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 55.

⁷⁰ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 120-121.

⁷¹ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 56.

⁷² DOLEŽAL, Jaromír, *Masarykova cesta životem I., II.*, Brno 1920, s. 220.

dělnictva v českých zemích na konci devatenáctého století a také s ideologií marxismu. Neuhýbal před řešením životních problémů dělníků, kteří tvořili stále větší část společnosti. Chtěl pomoci dělníkům a spolupracovat s nimi. Přijímal socialismus, ale odmítal marxismus. Vize nepolitické politiky zastával až do konce 19. století. Odmítal podobu realismu jako politické strany. Události na konci devadesátých let ho ale přesvědčily o opaku. Těmito událostmi byla volební reforma, jež zaváděla v roce 1896 do kuriového volebního systému všeobecnou pátou kurii, kde mohli volit všichni zletilí muži. A další událostí bylo protistátoprávní prohlášení sociálních demokratů při jejich vstupu do vídeňské říšské rady. Nejvíce na Masaryka působila Badeniho jazyková nařízení z jara 1897, která zrovnoprávňovala češtinu s němčinou. Okolnosti a přívrženci Masaryka ukazovali na to, že by měl založit politickou stranu, aby zasáhl do soudobého politického prostředí.⁷³

Na jaře roku 1900 se stal T. G. Masaryk vůdcem *České strany lidové* (realistické). Mezi její členy patřili především stoupenci intelektuálních kruhů, ačkoliv se její program zaměřoval i na nižší vrstvy obyvatel. Masaryk propagoval národní program, který se týkal všech lidí ve společnosti. Jak M. Šmíd uvádí, „*sám Masaryk označoval své politické zásady jako nepolitická politika*“.⁷⁴ Po rozchodu s Mladočechy pomohl Masaryk založit novou stranu, která byla jednou z nejmenších a nejméně úspěšných ve volbách před první světovou válkou, ačkoliv se tak skrze ní vrátil do politického dění. Před první světovou válkou byl Masaryk uctíván i odmítán, třebaže byl politicky činným vysokoškolským profesorem, autorem mnoha knih a článků. Bojoval s buditelským nadšením za ideály věčnosti, slušnosti, rovnosti a vědeckosti ve veřejném životě. Polemizoval s kýmkoliv, od ministrů po řadové české agitátory, cítil-li, že má pravdu. Jeho program byl sociální, demokratický a lidový. Odmítal běžné manýry masových řečníků a nezískával přízeň demagogií.⁷⁵ Označení Masarykova programu za lidový chápu tak, že má znamenat především demokratický. Chtěl dosáhnout úspěchu poctivou a svědomitou prací. Z jeho chování bylo zřejmé, že patří mezi své spoluobčany, cítil s nimi a zajímal se o lid i jeho problémy.

---

⁷³ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 56-57.

⁷⁴ ŠMÍD, Marek, *Masaryk a česká katolická moderna*, Brno 2007, s. 53-54.

⁷⁵ KOVTUN, Jiří, *Slovo má poslanec Masaryk*, Praha 1991, s. 17.

Z Masarykovy terminologie můžeme více odvodit sklony k lidové než ke svobodné demokracii. Masarykův program realistů již v roce 1890 činil jasný rozdíl mezi pohledy na demokracii. Starší pojetí demokracie mělo vytvářet pravdu k lidu. Masaryk ilustroval program realistů, kde hájil své stanovisko na příkladu pojmu „svoboda“. Masaryk se od konce devadesátých let pojmu demokracie vyhýbal, hovořil spíše o demokracii spojené s jeho koncepcí lidovosti. Demokracie se mu stala výpovědí o subjektivním systému hodnot.⁷⁶

Realisté včetně Masaryka byli populární především mezi kriticky smýšlejícími mladými intelektuály. Jak Jiří Kovtun píše, v této generaci byla, dle Kramářových slov: „*Demokratická víra, že národ nikdo nezhubí, dokud to neudělá národ sám svou nekulturností, leností a apatií.*“⁷⁷ Zdálo se, že realisté mohou spolupracovat s Mladočechy. Avšak Masaryk šel vlastní cestou. V tom byly určité rozdíly mezi Kaizlem, Kramářem a Masarykem. Kaizl a Kramář byli spíše prakticky zaměřeni a uskutečňovali programy, pro které byl politický život podmínkou. Masaryk byl spíš tvůrce koncepcí, šířených ve volné sféře intelektuálního života.⁷⁸

Masarykova realistická strana se opírala o myšlenky demokracie a humanity. Propagovala přirozené právo každého národa na svobodu a nezávislost. Toto právo, dle Masarykova tehdejšího názoru, mohlo Čechům zajistit jen demokratické a federativní Rakousko. Realistická strana se vyslovila pro sociální reformy a všeobecné volební právo. V politickém spektru stála na levém středu. Masarykovi realisté však ve volbách do českého zemského sněmu roku 1901 neuspěli. Měli omezený vliv, který nepřesáhl úzkou vrstvu české inteligence. Masarykovy názory sblížovaly realisty se sociálními demokraty. Především působila jeho kritika antisemitismu, klerikalismu a obrana svobody názorů a vědeckého bádání. Se sociálními demokraty vystoupil Masaryk v listopadu 1905 při generální stávce na podporu všeobecného hlasovacího práva. Sociální demokraté v té době měnili některá svá stanoviska, čímž bylo například

---

⁷⁶ SCHMIDT-HARTMANNOVÁ, Eva, T. G. *Masaryk a lidová demokracie*, in: ČČH 88, 1990, č. 6, s. 869.

⁷⁷ KOVTUN, Jiří, *Slovo má poslanec Masaryk*, Praha 1991, s. 17.

⁷⁸ Tamtéž, s. 17-18.

postupné ustupování od jejich marxistické revoluční strategie a kladli větší důraz na aktivitu v parlamentě.⁷⁹

3.4. Masaryk poslancem v říšské radě

Díky České straně lidové se Masaryk opět dostal do aktivní politiky a v roce 1907 také do říšské rady.⁸⁰ Na jaře roku 1907 se totiž konaly na základě všeobecného hlasovacího práva první volby. Masaryk se tedy po čtrnácti letech stal opět poslancem. Ve vídeňském parlamentu působil opět kriticky, s jistou polemikou a útočností. Byl proslulý svou kritikou rakousko-uherské zahraniční politiky, především vůči Balkánu. Postupným hlubším poznáváním politiky nabýval přesvědčení, že není možné Rakousko reformovat.⁸¹ Masaryk sám o sobě tvrdil, že není člověk stranický, ačkoliv působil do 1. světové války ve dvou politických stranách. Jak jsem již uvedla, v mladočeské jako realista a v realistické. Neznamena to však, že potřeby stran neuznával. Spíš chtěl reformovat strany již existující.⁸² Masarykův vztah k Rakousku se tedy od konce 19. století a přelomu 20. století měnil. Masarykovi bylo jasné, že je třeba nastolit v tomto zřízení změnu. Věděl, že monarchie nemá možnost dále pokračovat. Otázkou se ale nastalo, jak dosáhnout v existujícím a zaběhnutém systému změny. A co Masarykovi na rakouské politice nejvíce vadilo?

K otázce národnosti se Masaryk vyjádřil v parlamentním projevu, dne 17. prosince 1908: „...v Rakousku nemáme jen tři národy; chceme-li řešit jihoslovanskou otázku, pak ji bezpodmínečně musíme řešit jen v celé souvislosti rakouského komplexu národů.“⁸³ Masaryk se snažil monarchii „odrakouštit“ a demokratizovat. To však nebylo snadným úkolem. Narážel však na dominantní postavení habsburské dynastie, aristokracie, katolické církve a také armády. Dle Masaryka označovaly právě tyto symboly rakouskou státní ideu. Masaryk se odvolával na Palackého názory z revoluce roku 1848, kdy považoval za důvod existence moderního Rakousko-Uherska rozvoj

---

⁷⁹ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 57-58.

⁸⁰ KOVTUN, Jiří, *Slovo má poslanec Masaryk*, Praha 1991, s. 24.

⁸¹ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 58.

⁸² ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 139.

⁸³ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Parlamentní projevy 1907-1914*, Praha 2002, s. 156.

jeho národů a patriotismu. Otevření se svým národům by Rakousko dosáhlo demokratizací a odstraněním národnostních konfliktů. Masaryk byl opět zvolen ve volbách roku 1911. Poté už svůj zájem o osud Rakouska ztrácel. Toužil po spravedlivém a demokratickém státě, ale vyskytovala se jen nespravedlnost a nevěle rakouského režimu, který o změnu poměrů v říši ani nesnažil.⁸⁴

O postavení Rakouska se Masaryk ve svém parlamentním projevu ze dne 26. května 1913 vyjádřil těmito slovy: „*Pro mne je jasné, že zoufalé postavení Rakouska navenek vyplývá z nemožné politiky vnitřní, ne naopak; vnější politika nedělá vnitřní. Jak jsme se poučili v letech 1859 a 1866, vnitřní síly země se projevují i navenek a rozhodují o tom, jak Rakousko dělá svou zahraniční politiku. A Rakousko bohužel ustavičně nevede válku navenek, nýbrž uvnitř proti svým vlastním, proti svým dobrým národům. Právě proto, že nemohu přistoupit na sny o rozpadu Rakouska, neboť vím, že toto Rakousko – ať už dobře, či špatně – potrvá, jde mi zcela vážně o to, abych z tohoto Rakouska něco udělali. To je problém pro nás i pro všechny strany.*“⁸⁵

Dle Masaryka se tehdejší rakouská politika vyznačovala bezradností a plýtváním národních a politických sil. A právě tuto vládní politiku ve svých parlamentních a veřejných projevech kritizoval. Ještě v roce 1913 se při svém posledním vystoupení v říšské radě přiznal, že se snům o zhroucení Rakouska neoddává.⁸⁶ Ve svém parlamentním projevu ze dne 26. května 1913 hovořil takto: „*Nezaniknou Čechy, nýbrž Rakousko, státoprávně je to centrum, rakouská finanční správa, kdo v Čechách, na Moravě a ve všech zemích, s výjimkou Dolních Rakous, utrpí úpadek. A zcela otevřeně říkám: čím dříve, tím lépe pro mne, budou-li pánové ve Vídni chtít vidět, jak daleko zachází zbedněnost – jinak to nazvat nemohu, když se z takové čistě finančně-technické otázky udělá velká otázka národní. Ze svého státoprávního hlediska musíme opakovaně žádat, aby země měla vlastní daně.*“⁸⁷ Po vypuknutí světové války v létě 1914 nastal pro

---

⁸⁴ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 59.

⁸⁵ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Parlamentní projevy 1907-1914*, Praha 2002, s. 240.

⁸⁶ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 59-60.

⁸⁷ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Parlamentní projevy 1907-1914*, Praha 2002, s. 242.

Masaryka rozhodující zlom. Z reformátora se stal revolucionář. Nabyt postupně přesvědčení, že mnohonárodnostní rakousko-uherskou říši je nutno zlikvidovat.⁸⁸

Masaryk byl v období své zralosti po Komenském první člověk českého původu, který se zabýval i světovou problematikou. Šíře jeho znalostí a sečtělosti neměla u nás v té době obdoby. Byl prvním vyhraněným „moderním člověkem“ v naší kulturní historii, jehož hlavním úsilím bylo „pochopit život jednáním“, kde je především důležité slovo jednat. Právě jednání vychází z Masarykovy otázky „vnitřní poctivosti“.⁸⁹

---

⁸⁸ KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti*, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 59-60.

⁸⁹ MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 1968, s. 169.

4. kapitola: Demokracie v pojetí T. G. Masaryka

V této kapitole budu analyzovat vztah Tomáše Garrigua Masaryka k demokracii. Demokracií, jejím formováním a otázkami, se Masaryk zabýval téměř celý svůj život. Znamenala pro něj především spojení s humanitou, která se týká i mravnosti a lidskosti. Pokusím se odpovědět na otázku, z čeho dle Masaryka demokracie vyplývá a proč je pro společnost tak důležitá humanita, mravní zásady a lidskost. K této odpovědi jsem využila jak Masarykovu biografii a díla, tak časopisecké zdroje.

Vybrala jsem tři knihy, kterým se budu dále věnovat. Konkrétně Masarykova díla *Ideály humanitní* a *Nesnáze demokracie* a soubor Masarykových článků s názvem *O demokracii*. Tématikou je především demokracie, humanita a politika, ale také lidství a otázky mravnosti. T. G. Masaryk je známým představitelem demokracie. Jeho zásluhy o budování demokratického státu jsou s ním bezpochyby spjaty. Náš první Československý prezident nebyl ale pouze jejím jednostranným zastáncem. Měl vůči ní i určité výtky a výhrady. Co vlastně demokracie v jeho pojetí znamená? Jaké postoje k ní zaujímá? Proč je pro nás důležitá? Jakých chyb se máme vyvarovat? Na tyto otázky se pokusím podat jasnější odpověď. Pokusím se také odhalit, jací bychom dle Masaryka měli být a co je podstatné pro fungování společnosti a základních mezilidských vztahů.

Jak K. Gajan píše, své rané představy o demokracii se Tomáš Garrigue Masaryk jako prezident pokoušel uskutečňovat v praxi. Moderní demokracie pro něj znamenala stále vyvíjející se a zdokonalující se proces, který není nikdy dovršený. Idea demokracie mu vyplývala z ideje humanitní a myšlenka humanity a mravnosti byly základem Masarykovy filozofie. Demokracie byla pro Masaryka uskutečňování humanitního programu.⁹⁰ Masaryk v Čapkových *Hovorech* uvádí, „*Demokracie není jen formou státní, není jen tím, co je napsáno v ústavách; demokracie je názor na život, spočívá na důvěře v lidi, v lidskost a v lidství, a není důvěry bez lásky, není lásky bez důvěry.*“⁹¹

---

⁹⁰ MASARYK, Tomáš Garrigue, *O demokracii. Výbor ze spisů a projevů*, ed. K. Gajan, Praha 1991, s. 10.

⁹¹ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 328.

4.1. Demokracie, humanita a náboženství

Demokracie a humanita tedy jedna bez druhé být nemohou, pokud má fungovat pravý demokratický proces. To však záleží především na naší společnosti, jak bude ochotna jednat. Myslím si, že každá doba s sebou přináší určité potíže či nesnáze v chápání lidského pojetí světa. Lidé jsou často zahleděni sami do sebe a svých problémů a dění kolem nich nevnímají, dokud se jich přímo nedotýká. Lidské jednání na základě humanity by však mělo patřit do všech období. Jsme odpovědni za to, jak žijeme, každý sám za sebe i za celou společnost. Mohlo by se zdát, že Masarykovy požadavky nezněly příliš složitě. Požadoval více lidskosti a mravnosti. Avšak pro jisté skupiny lidí, v každé společnosti, se právě to stává velkým problémem. Na základě literatury, kterou jsem o Masarykovi prostudovala, soudím, že Masarykova humanita vyplývá především z jeho lidskosti, zbožnosti a blízkého vztahu k Bohu.

Masaryk ve svých *Hovorech* formuluje jeho vlastní a nejhlubší důvod pro demokracii takto: „*Nejhlubší argument pro demokracii – víra v člověka, v jeho hodnotu, v jeho duchovnost a v nesmrtelnou duši; to je pravá, metafyzická rovnost. Eticky je demokracie zdůvodněna jako politické uskutečňování lásky k bližnímu. Věčné věčnému nemůže být lhostejné, věčné nemůže věčného zneužívat, nemůže ho vykořisťovat a znásilňovat.*“⁹² Myslím si, že je velice těžké v jakékoliv době nalézt tyto hodnoty u většiny společnosti. Masarykův argument zní jako ideál, avšak v praktickém životě se zdá takřka nedosažitelný. Dovoluji si tedy s Masarykovým názorem polemizovat. Také si myslím, že v otázce víry by si měl každý na svojí víru přijít sám. Nelze lidi přesvědčovat, proč mají věřit, snad jen jim ukázat cestu, jakým směrem by se mohli vydat. Otázka lásky k bližnímu se spojuje s mravními zásadami, které má každý v sobě. Pro různé lidi však znamenají něco jiného. Láska k bližnímu by měla dle mého názoru působit jako jakási úcta, tolerance a slušnost k ostatním lidem.

V úvodní kapitole spisu *Ideály humanitní* Masaryk pronáší heslo „humanita“ – „člověčství“ – „člověčenství“. Tímto heslem, dle Masaryka, vystihuje moderní člověk své tužby a ideál humanitní je jejich základem, zejména těch národnostních. Masaryk říkal, že člověk je idea humanitní, humanitism. Spolu s renesancí a humanismem se

---

⁹² ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 327.

přejímají klasické životní ideály, ctnosti a nazírání na svět a na život. Věda, filozofie, rozum i stát mění svoji roli. Novodobý stát se stává více demokratickým a lidovým a v 18. století prohlašuje práva člověka, ze kterých se rodí práva jazyková, sociální a hospodářská. Ideál humanitní se pokládá za přirozený. Filozofie se opírá o přirozený rozum. V 19. století se projevují také pokusy o náboženství humanity. Filozofie, literatura a pokroková politika vypracovává ideál čistého člověctví. Pro Čechy je ideál humanitní kulturně osvícenský. Český humanitismus je přirozeným pokračováním českého bratrství. Idea humanitní se rodí jako idea národnostní a národnost, stejně jako člověk, má být humánní. Kollár a Palacký národnost na těchto idejích zakládali. Kollár usiloval o národní výchovu a vzdělání. Masaryk píše, že lidovost se stává heslem a ideálem našich tužeb. Mezi humanitní ideje patří rovněž socialism a každý národ je oprávněn usilovat o člověctví stejně, z čehož vzniká myšlenka světové organizace, s čímž se vyvíjel i kosmopolitismus. Tomu nemohou ani malé či menší národy uniknout, ačkoliv se ocitají v jiném postavení, než ty velké. T. G. Masaryk tvrdil, že stát před národnostní ideou ustupuje do pozadí.⁹³

J. Srovnal píše, že humanismus byl základem Masarykových životních názorů i jeho filozofie demokracie. Filozofii humanity Masaryk poprvé v širším smyslu uvedl v *České otázce* (1895). Zde její hlavní myšlenka nabývá kulturního, politického i sociálního ideálu, který je založen na principu lidského chování, rozhodování a činů. Idea humanitní se od poloviny devadesátých let stává hlavním pojmem Masarykovy filozofie.⁹⁴ T. G. Masaryk v *České otázce* uvedl, že idea národnostní se dovolává humanity a přirozeného práva.⁹⁵

M. Havelka uvádí, že humanita, demokracie a náboženská víra v nesmrtelnou duši člověka měly pro Masaryka velice hluboký význam. Pojem humanita, který je třeba chápat ve smyslu lásky k bližnímu, je Masarykovi východiskem v jeho myšlení a jednání. Tato láska k bližnímu se stala také jeho ústředním tématem náboženské víry. Humanita znamenala pro Masaryka nejen základ mravnosti, argument pro demokracii,

---

⁹³ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Ideály humanitní. Problém malého národa. Demokratismus v politice*, Praha 1990, s. 9-12.

⁹⁴ SROVNAL, Jindřich, *Masarykova filozofie demokracie a její aktuální principy*, in: Masarykův sborník 11-12, 1999-2003, Praha 2004, s. 38.

⁹⁵ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969, s. 107.

ale i národní program. Společně s láskou k bližnímu totiž vede člověka k důvěře v lidi. Uznává jejich svébytnosti a svobody, práva i povinnosti. Dle Masaryka může pouze z humanity vyrůst pravá demokracie.⁹⁶ Masarykova slova mají své opodstatnění v myšlence, že díky náboženské víře mají k sobě lidé blíž, jsou tedy více humánní a měli by mít vybudovaný vztah k pravdě a poctivosti. Ve společnosti však nemohou lidé zastávat stejný názor na víru. Každý nedokáže dosáhnout do hloubky své duše a měnit své zažité způsoby myšlení a způsobu života. S názorem na důležitost víry ve společnosti můžeme souhlasit, ale nemyslíme si, že by se lidé chtěli změnit, pokud je k tomu nedovede životní situace či nějaký zlom.

Masaryk chápal demokracii jako názor na život a na svět. Masaryk v ní viděl státní formu novodobé organizace společnosti. Jak sám Masaryk říkal, demokracie vyplývá z názoru na svět a na život. J. Musil uvádí, že oproti Masarykovým *Hovorům*, kde Masaryk klade důraz na etický základ demokracie a metafysickou rovnost, zatímco ve svých textech *Světové revoluce* zdůrazňuje především svobodu.⁹⁷ M. Havelka píše, že demokracie není dle Masaryka jen politický princip pro označení vlády lidu, ale také vrcholným pravidlem mezilidských vztahů, ve které se jedná o důstojnost člověka. Masaryk hovořil o demokracii hospodářské a sociální. Také však věděl, že slova o demokracii se však mohou rychle změnit v pouhou frázi tam, kde existuje lidská bída, vykořisťování a sociální nesvoboda. Dle Masaryka bychom měli o demokracii usilovat také ve svém soukromém životě, ve vztahu partnerů i ve vztahu k dětem. Demokracie není jen státní formou, ale především mravním příkazem, který by v nás měl evokovat snahu bránit se násilí, útlaku a fyzické i duchovní manipulaci. Obsahově demokracie a humanita nejsou dle Masaryka zcela totožné, ačkoliv jak již bylo řečeno, nemohou bez sebe existovat. S tím souvisí i požadavek osobní odpovědnosti v našem myšlení i jednání, v přístupu k myšlenkám, politickým programům, ve vztahu k druhým lidem, problémům národa i požadavkům doby. Masaryk tvrdil, že člověk by neměl mlčet, pokud s něčím nesouhlasí, ale měl by jednat vždy, kdy to okolnosti vyžadují. Člověk

---

⁹⁶ HAVELKA, Miloš, *Demokracie – humanita – odpovědnost*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 13-14.

⁹⁷ MUSIL, Jiří, *Demokracie jako filosofie života a forma vlády*. In: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 325.

však také musí za své jednání, které ho zavazuje, nést odpovědnost. Každý by si měl by být vědom důsledků svého jednání.⁹⁸

Masarykovo pojetí demokracie by se dalo pochopit jako optimistický obraz ideální společnosti. V Masarykově případě přistupující k etickým závazkům lidského a politického života zvláště. Klíčový pojem měl pro Masaryka význam lásky každého člověka ke svým bližním. Dosáhnutí lásky ve všech svých pracích a uskutečnění této lásky bylo Masarykovým nejvyšším humanitním ideálem. Uskutečnění lidských ideálů pokládal Masaryk za možné. Zřízení demokracie pro něj bylo politickou formou humanitního ideálu.⁹⁹

Jak Masaryk v Čapkových *Hovorech* uvedl: „*Demokracie je diskuse. Ale pravá diskuse je možná jen tam, kde si lidé navzájem důvěřují a poctivě hledají pravdu. Demokracie, to je hovor mezi rovnými a přemýšlení svobodných občanů před celou veřejností.*“¹⁰⁰ Nabízí se ale otázka, jestli lidé budou pravé diskuze schopni. Ne všichni jsou tak důvěřiví, odpovědní a hledající pravdu, jak by si Masaryk přál a jak zde uvádí. V tak početné společnosti není prakticky možné, aby občané přemýšleli stejně. Znamená to snad tedy, že bychom pravou demokracii ještě nenalezli? Nabízí Masaryk nějaké řešení?

4.2. Masarykův vztah k demokracii před první světovou válkou

Masaryk v počátcích své politické činnosti, kdy působil ve vídeňské říšské radě, odmítal pojem demokracie, tak jak jej používali mladočeši nebo předtím Havlíček, protože se mu zdál příliš úzký. Za výstižnější a širší pokládal pojem lidový. Démos – řecky lid, v pojetí tehdejších politiků znamenalo vládu bohatšího měšťanstva, ale Masarykovi šlo především o rovnoprávnost vše vrstev národa. Koncem devadesátých let 19. století se začal prosazovat pojem demokracie také v souvislosti zesílení vlivu

---

⁹⁸ HAVELKA, Miloš, *Demokracie – humanita – odpovědnost*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 13-14.

⁹⁹ SCHMIDT-HARTMANNOVÁ, Eva, *T. G. Masaryk a lidová demokracie*, in: ČČH 88, 1990, č. 6, s. 870.

¹⁰⁰ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 328.

sociálně demokratické strany. Masaryk vliv této strany přijal jako adekvátnější pro svou představu humanity.¹⁰¹

Pojem „lidová demokracie“ Češi nespojují s dobrými zkušenostmi, z důvodu mnoha asociací s tehdejší společností. Jako základním problémem naší moderní demokracie uvádí spojení mezi vládou a vůdčí elitou. Marxistický model třídního chápání je jednou z možností. Masarykovo politické myšlení patří však do jiné souvislosti, kdy souvisí s pojmem lidové demokracie. Demokratická vůle Čechů a Slováků měla ve jméně Tomáše Garrigua Masaryka jakýsi symbol demokracie. Masaryk nebyl pro kritickou střízlivost, naopak vystupoval všude tam, kde to kritiky žádalo.¹⁰² Ačkoliv Masaryk nepsal o demokracii jako formě vlády a státu, byly pro něj tyto otázky důležité. Masaryk moc neuvažoval o typech demokracie, podmínkách vznik a existence demokratických států. Spíše ho zajímala etická legitimace její formy. Usiloval o nalezení etického či náboženského argumentu, aby mohl její program uplatňovat v moderních společnostech.¹⁰³

Podstatou moderní demokracie byla pro Masaryka hesla francouzské revoluce 18. století: rovnost-volnost-bratrství. Podle něho se demokracie historicky vyvinula z teokracie. Demokracie, vláda suverénního lidu, stojí v protívě k aristokracii, neboli oligarchii, jejíž formou je monarchie. Demokracie chce politicky i sociálně zrušit panování či poměr poddanství a usiluje o to, aby jeden člověk mohl působit vedle druhého. Znamená doslova vládu lidu, ale v moderní demokracii jde o to, aby lid byl spravován lidem a pro lid samotný. Jak Masaryk říká, demokracie je nový světový názor a způsob života, který sdílí svobodně a kriticky myslící člověk. Je založena na etickém základě humanitním a aby jí bylo dosaženo, lidé se k ní musí vychovávat, protože není přirozeným lidským stavem.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ MASARYK, Tomáš Garrigue, *O demokracii. Výbor ze spisů a projevů*, ed. K. Gajan, Praha 1991, s. 10.

¹⁰² SCHMIDT-HARTMANNOVÁ, Eva, *T. G. Masaryk a lidová demokracie*, in: ČČH 88, 1990, č. 6, s. 867.

¹⁰³ MUSIL, Jiří, *Demokracie jako filosofie života a forma vlády*. In: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádáné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 326-327.

¹⁰⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue, *O demokracii. Výbor ze spisů a projevů*, ed. K. Gajan, Praha 1991, s. 10-11.

Demokratismus jako způsob života Tomáše Garrigua Masaryka byl jistě posílen pobytem ve Spojených státech amerických i manželstvím s Charlottou Garrigue. Masaryk měl blízké vztahy ke Spojeným státům a k politické organizaci amerického života a důrazu na rovnost ve vzájemném ocenění. Masaryk stál velmi blízko k americkému pojetí sociální demokracie, která kladla důraz na demokratický způsob života, demokratizaci jako sociální proces a demokracii jako každodenní součást.¹⁰⁵

Jak T. G. Masaryk ve své knize píše, demokracie se od 18. století opírá o osvícenství a humanitní ideu a též o vědu. Užívá kritiky a žádá nastolení veřejné politiky (svobodu slova, tisku, shromažďování). Úkolem demokratické politiky je pozorovat společenská fakta, poznávat potřeby společnosti a zároveň navrhnout a používat správné prostředky k tomu určené. Moderní demokracie byla v protestantských, reformovaných (kalvinistických) státech zesílena. V katolických státech se vyvíjela demokracie protestantská.¹⁰⁶

4.3. Masaryk kritickým pohledem na demokracii

Koncem devatenáctého století a na počátku dvacátého století bylo v Rakousko-Uhersku státní zřízení konstituční monarchie s velkou pravomocí císaře. Masaryk kritizoval rakouský centralismus a veškerou svou činnost směřoval k oslabení struktur monarchismu a posílení demokratických složek k přetvoření Rakousko-Uherska ve federativní demokratický útvar. Všechny jeho národy by pak byly zcela rovnoprávné. Masaryk spatřoval v demokratických principech vládnutí nejlepší prostředek k řešení české otázky, národnostních, sociálních a kulturních problémů, s nimiž Rakousko zápasilo.¹⁰⁷ Masaryk v Čapkových *Hovorech* v otázce na krizi demokracie uvádí, že i demokracie má své chyby, protože občané mají své chyby. Měli bychom překonávat nedostatky v národu, ne nedostatky demokracie. Parlament volí voliči. Masaryk tvrdí: „*Demokracie nesmí být jen na ústavním papíře a v ústech demagogů.*“ Parlament

---

¹⁰⁵ MUSIL, Jiří, *Demokracie jako filosofie života a forma vlády*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 327.

¹⁰⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Nesnáze demokracie. O bolševictví*, Praha 1990, s. 6.

¹⁰⁷ MASARYK, Tomáš Garrigue, *O demokracii. Výbor ze spisů a projevů*, ed. K. Gajan, Praha 1991, s. 11.

nemůže dle T. G. Masaryka hlasovat podle většiny o základních zásadách politiky či mravnosti. Jak T. G. Masaryk píše, slušní a opravdoví lidé se vychovávají rodinou, školami, církvemi, státními správami a dalšími. Jak Masaryk píše: „*Demokracii dělají demokrati a lepší demokracii lepší demokrati.*“¹⁰⁸ Tím lze poukázat na to, že záleží pouze na nás, jak si situaci v naší zemi vytvoříme. My jsme zodpovědní za svá jednání, která se mohou odrážet ve stavu společnosti. Demokracie se sama nevytvoří. To, jaká je situace v naší zemi, se odráží od nás samotných.

Pokud má být nastolena demokratická rovnost, udržuje se fyzickou i duševní prací. Aby ale fungovala, musí být rozdělena a organizována. A právě rozdělování práce Masaryk uvádí jako veliký problém veškeré demokracie. K tomu patří boj o novou autoritu, který s touto dobou souvisel. Masaryk si klade otázku, před čím se sklání moderní vědecky a kriticky myslící člověk, jakou autoritu uznává ve společenském životě a na jakých rozumových důvodech zakládá svoji podřízenost ve státě, církvi, národě, straně a dalším? Znamená autorita přinucování a do jaké míry?¹⁰⁹

Dle T. G. Masaryka demokracie společně s vědou uznává svůj vlastní vývoj. Vědecká historie a filozofie dějin ukazuje modernímu politikovi směr. Demokracie se může vyvíjet jak pozitivně, tak negativně. Negativně se dle Masaryka v tehdejší době vyvíjela chybami a nedostatky aristokratismu, konkrétně monarchismu. Stav politické organizace v Rakousko-Uhersku znamenal buďto monarchismus prostoupený demokracií nebo naopak. Naše země se ocitala v přechodném stádiu, kdy byla na pomezí obou.¹¹⁰

T. G. Masaryka tvrdil, že moderní demokratický politik chce zůstat politickým, pravdivým a prostým. Demokracie prohledá nedostatky vnější politiky, jíž je podřízena politika vnitřní, protože usiluje o její demokratizaci. Dle Masaryka si demokracie klade za úkol nahradit aristokratickou extensivní politiku intenzivní politikou. Jak Masaryk míní, k demokracii musejí být vzdělávány i vychovávány nové generace. Prostředkem demokracie je všeobecné volební právo. To samotné však demokratické smýšlení nezaručuje. Pravý demokrat se pozná tak, že nebude demokraticky cítit a jednat jen v parlamentě, ale i v obci, straně, přátelském kruhu, rodině a všude jinde. Demokracie

---

¹⁰⁸ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 330.

¹⁰⁹ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Nesnáze demokracie. O bolševictví*, Praha 1990, s. 7.

¹¹⁰ Tamtéž, s.7-8.

se tedy stává otázkou světového názoru. Masaryk je toho názoru, že pro moderního demokrata je nezbytné, aby se sám vzdělával a vychovával, neboť škola je ovládána starým státem, tedy teokracií. Přesto, že Masaryk demokratické názory zastával, uvědomoval si i její nesnáze. Výchova a sebevýchova k demokracii je totiž těžká a demokratickou úlohu řešit není snadné. Krize demokracie a parlamentarismu je ve větší míře krizí aristokratismu. T. G. Masaryk věřil, že boj aristokratismu a demokratismu však nakonec skončí vítězstvím demokratismu. Masaryk ve své knize uvedl: „*Demokracie je politický důsledek i požadavek moderní humanistické etiky. Demokraté 18. století vyjadřovali myšlenku tak, že demokratické požadavky rovnosti, svobody a bratrství prohlašovali za důsledek křesťanské lásky k bližnímu. A láska k bližnímu bude možná teprve v demokracii.*“¹¹¹

V otázce parlamentarismu viděl Masaryk problém při shromáždění obyvatel ve velkém počtu lidí. Dle Masaryka se miliony obyvatel nemohou shromáždit, ale musí se dohodnout na zastoupení. K překonání nesnází, které s sebou veliké množství lidu přináší, pomohou moderní komunikační prostředky, volební technika a zdokonalení parlamentní techniky. V tehdejší době se přemýšlelo o organizaci stran, což souviselo s různými složitostmi společenských poměrů. Masaryk tvrdil, že i v nejdemokratičtějších organizacích se vyvíjí vůdcovská oligarchie a dokonce i ta nejdemokratičtější strana se ve svém vedení stává byrokratickou. To je již v povaze věci, vysvětlené danými poměry koexistencí a dalšími podmínkami nerovnosti.¹¹² Masaryk v Čapkových *Hovorech* říká, že je pro něj demokracie velice vážná věc.¹¹³

4.4. Problémy demokracie

Demokracie není pouze problémem politické formy, ale problémem celého člověka a společenského života. Pro její zřízení je potřebná vzdělanost, aktivita, odpovědnost občanů a autonomie člověka. T. Ishikawa píše, že Masaryk žádal pro

---

¹¹¹ MASARYK, Tomáš Garrigue, *Nesnáze demokracie. O bolševictví*, Praha 1990, s. 9.

¹¹² Tamtéž, s. 4

¹¹³ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 331.

dosázení pravé demokracie „*stálou revolucí hlav a srdcí*“.¹¹⁴ Dle Masaryka jsou vnitřní stránky člověka důležitější než vnější politická forma. Pokud není člověk vzděláván a reformován, politická revoluce nemůže mít náležitý účinek. Demokracie nelze dosáhnout, pokud pro ni nejsou lidé dostatečně duchovně připraveni. Celý tento systém je tak stále vystaven nebezpečím, která mají svůj původ v nedostacích člověka samotného. V tomto úskalí vidí Masaryk její hlavní problémy, kterých si byl vědom a proto usiloval o jejich překonávání. Mezi odpůrce demokracie, o kterého se Masaryk zajímal, patřil Platón.¹¹⁵

Při vzniku samostatného československého státu, v jehož čele stanul T. G. Masaryk jako prezident, měla být vybudována jeho politika na zásadách parlamentní demokracie, svobody a rovnosti občanů bez rozdílu národností. Nebyl to však lehký úkol, při mnoha negativních stránkách lidské povahy, jako jsou sobectví, závist, politické stranictví a korupce. T. G. Masaryk tvrdil, že demokracie může být samosprávou občanstva, která existuje jen v harmonii státního celku. K demokracii náleží také dobrovolná a nezištná práce pro společnost, kdy se občané účastní řízení na veřejných záležitostech. Demokracie v občanském životě znamená dle Masaryka snášlivost, slušné chování, úctu k spoluobčanům, ale také ochotu diskutovat a dohodnout se s druhým. Masaryk tvrdil, že je třeba poučit se z chyb a nezapomínat na špatné zkušenosti. Demokracie znamená také slušnost, ohleduplnost a lásku. Slušní lidé mohou žít vedle sebe a nepotřebují k tomu žádný zákon, který stejně nepomůže, chybí-li dobrá vůle. Vystupoval proti demagogii, která ubíjí demokracii.¹¹⁶ Souhlasím s T. G. Masarykem, že pokud bychom se chtěli poučit a v budoucnosti zlepšit, měli bychom se zaměřit na minulost. Můžeme se tak vyvarovat chybám, které se dříve staly. Myslím si, že velkým prohřeškem ve společnosti se také stává zapomínání na minulost. Pro lidi je pohodlnější se k minulosti nevracet. Nemyslím, že by bylo třeba se k minulosti stále vracet, avšak připomenout si ji bychom měli.

---

¹¹⁴ ISHIKAWA, Tatsuo, *T. G. Masaryk a problémy demokracie*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 291.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue, *O demokracii. Výbor ze spisů a projevů*, ed. K. Gajan, Praha 1991, s. 12.-13.

V otázce správy státu Masaryk kladl důraz na budování demokratické samosprávy, od obce, po města, okresy a země. Bez ní dle Masaryka nemůže pluralitní parlamentní systém dobře fungovat. Vystupoval proti přílišnému politickému stranictví. Jeho cílem politiky byla podpora všech pozitivních sil v národě, bez ohledu na národnost a stranickou příslušnost. Vyhledával lidi poctivé, nezištné, vzdělané a oddané demokracii. Jak T. G. Masaryk prohlásil: „*Demokracii bychom měli, teď potřebujeme ještě demokraty.*“¹¹⁷ Nepřestával však věřit v konečné vítězství demokracie, ani když se dostávala v Evropě i ve světě do hlubší krize. I v jeho prezidentském období, po nastolení nacistické diktatury a protidemokratické nálady v Německu se své demokratické myšlenky nevzdával. Základní myšlenky jeho demokracie si uchovaly svou platnost do dnešního dne.¹¹⁸ Dle J. Opaty byl Masaryk jedním z nejlepších znalců národnostních problémů své doby, zejména ve střední Evropě. Podporoval snahy národů po svobodě v duchu své demokratické vize světa. Odmítal ideu národů vyvolených a vyvyšování jednoho národa nad druhé, včetně jakékoliv formy rasismu. Usiloval o demokratické reformy rakousko-uherské monarchie a byl pro zachování její velmoci. Tím ho část českého národa, především českých nacionálních radikálů, odmítala.¹¹⁹ J. Srovnal píše, že pokud se Masarykovi jeví idea humanitní jako idea národnostní, naznačuje pak, že cesta k „všelidství“ obsahuje mnoho překážek. Tato humanitní idea obsahovala totiž silnou sociální problematiku.¹²⁰

Jak T. Ishikawa píše, že Masarykovo smýšlení o demokracii je postavené na pilířích důvěry v člověka, důvěře, že člověk je schopný pochopit pravdu a jednat podle pravdy, ale také snést tíži osobní svobody a odpovědnosti. I Masaryk říká, že „*demokracie spočívá na důvěře v lidi, v lidskost a v lidství*“. Pro demokracii je dle Masaryka od lidí žádáno mnoho. Vzniká tedy otázka, zda mohou lidé být autonomními bytostmi schopnými snést tíži osobní svobody a odpovědnosti? Jsou lidé silní a dobří i

---

¹¹⁷ MASARYK, Tomáš Garrigue, *O demokracii. Výbor ze spisů a projevů*, ed. K. Gajan, Praha 1991, s. 14.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 14-15.

¹¹⁹ OPAT, Jaroslav, *T. G. Masaryk, analytik krize demokracie nové doby*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 15-16.

¹²⁰ SROVNAL, Jindřich, *Masarykova filozofie demokracie a její aktuální principy*, in: Masarykův sborník 11-12, 1999-2003, Praha 2004, s. 39.

bez náboženství, které žádal Masaryk? Je možné, že chtějí spíše žít se lží, než umřít pro pravdu jako Jan Hus? Důležitou otázkou je tedy, jsme ochotni důsledně udržet pravdy i k smrti, nebo přežít i se lží? Je smysl existence nad existencí samou? To se nabízí jako příznačná otázka především pro české myšlení.¹²¹

4.5. Nebezpečí pro demokracii

Jaká jsou tedy nebezpečí pro demokracii, která Masaryk vyzdvihuje? Podle Masaryka je hlavním potenciálním nebezpečím pro demokracii nejprve sklon k aristokratické nebo byrokratické oligarchii. Ten je vedle sklonu k autonomii spjatý k člověku a lidské společnosti. Masaryk jako první hlavní příčinu tohoto nebezpečí uvádí psychologické nebo lidské sklony ovládat nebo se nechat ovládat. „*Demokracie není něco přirozeného, musí se usilovně vypracovat. Přirozený je aristokratism, každý z nás chce být pánem, my všichni jsme aristokraty*“.¹²²

T. G. Masaryk ve svých *Hovorech* uvádí jako problém demokracie to, že nemáme tradice v politice a administraci, proto děláme chyby. Masaryk si přál mnohem více kritiky, která by sloužila k poučení a nápravě. Lidé obviňují politické strany, ale ty pouze odrážejí průměr jejich voličů, který je závislý především na tisku a občanské výchově. Zde se odráží problém vedení. T. G. Masaryk v *Hovorech* uvedl, že musíme žádat, aby strany mezi své představitele vybíraly slušné, politicky schopné a vzdělané muže a ženy.¹²³

Je mnoho vládychtivosti i chtivosti být ovládán. Lidé, kteří chtějí být vedeni, jsou povahy otrocké. T. G. Masaryk tvrdil, že jedna skupina lidí ve společnosti, která má aristokratickou a panovačnou povahu, může pak potlačovat autonomii druhých. Jiná skupina naopak autonomní být neumí. To obojí ohrožuje demokracii. Druhou příčinou této nebezpečnosti je dle Masaryka situace, kdy se lidé projevují politickou lhostejností a trpností. Opravdová demokracie žádá po občanech zájem o veřejné věci a stát, neboť pouze forma státu o jeho podstatě sama nerozhoduje. Jako třetí příčinu viděl Masaryk

---

¹²¹ ISHIKAWA, Tatsuo, *T. G. Masaryk a problémy demokracie*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 294.

¹²² Tamtéž, s. 292.

¹²³ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 331.

nebezpečnost v nevzdělanosti občanů, jejich nekritičnost, neschopnost poznat pravdu a jejich nemravnost.¹²⁴

Jako další hlavní potenciální nebezpečí pro demokracii uvádí Masaryk sklon moderního člověka k násilí a zneužívání svobody. K tomu patří vnitřní nedisciplinovanost člověka a neodpovědnost člověka žijícího ve svobodě. Masaryk viděl příčinu sklonu člověka k násilí ve ztrátě náboženství. Ta vede nakonec buď k sebevraždě, nebo k vraždě. Dle Masaryka nihilistický ateista „*neuznává žádné etické pravdy, odmítá všechny mravní normy. Jestli není žádný bůh a nesmrtelnost, není ani nic nemravného, nejsou žádné etické příkazy a zákazy. Všechno je dovoleno. On je pán života a smrti. Smí sám zavraždit druhé i sebe.*“ Násilnost moderního člověka je nebezpečím pro demokratickou svobodu. Člověk násilník postrádá vnitřní disciplínu a zneužívá svobody k naplnění sobeckých chtivostí k znásilňování druhých i celého světa. Tato Masarykova varování demokracii byla na svém místě. To lze vidět v našich zkušenostech po Masarykově smrti, ve spojitosti s fašismem, stalinismem a totalitními systémy.¹²⁵

Masaryk tvrdil, že je třeba překonat lidský sklon ovládat nebo dát se ovládat. To je nutné k odvrácení nebezpečí, které demokracii hrozí. Pro zabránění přeměny demokratického systému v oligarchii nebo despocii je třeba vykonat mnohé, zejména překonávat lhostejnost a pasivitu. Dále by se lidé měli aktivně zapojovat do veřejného života, zajímat se o dění kolem nás, vzdělávat sebe i druhé a čelit násilí a sobecké chamtivosti. Dle Masaryka je třeba „*vrozenou lásku k lidem vědomě zesilovat a zušlechťovat.*“ Masaryk lpěl na tom, aby člověk byl autonomní, odpovědný, vzdělaný, disciplinovaný a ohleduplný. To je jádrem jeho ideálu demokracie a humanity. Soudil, že pro tento ideál je třeba nové náboženství, které by mělo být člověku vnitřní oporou, zdrojem jeho kázně a autonomního chování v životě. Skutečný problém je dle Masaryka udržet osobní vědomí v náboženské funkci, kdy by bylo nezávislé na institucích a schopné je kritizovat a kontrolovat. Boj o náboženství se stává bojem o možnost demokracie. Masarykovo pojetí státu je být osobou, nezávislou na žádné instituci. Dle

---

¹²⁴ ISHIKAWA, Tatsu, *T. G. Masaryk a problémy demokracie*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 292.

¹²⁵ Tamtéž, s. 292-293.

Masaryka lidé chtějí od demokracie mnoho, ačkoliv nemají náboženství, které on žádal.¹²⁶ Masaryk vidí pravý základ demokracie v náboženství. Masaryk se domníval: „*Demokracie pravá, založená na lásce a úctě k bližnímu a k bližním všem, je uskutečňováním božího řádu na zemi.*“¹²⁷ Jak již bylo zmíněno, Masaryk jako velice zbožný člověk zakládal své náboženství především na lásce k bližnímu a víře v člověka i nesmrtnost duše. Demokratické jednání by se tedy mělo odehrávat v duchu těchto principů. Myslím si, že ve společnosti je však cesta k dosažení těchto požadavků obtížná, protože pro většinu lidí není příliš pohodlné Masarykovým požadavkům dostát.

---

¹²⁶ ISHIKAWA, Tatsuo, *T. G. Masaryk a problémy demokracie*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 293-294.

¹²⁷ ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 328.

5. kapitola: Závěr

V úvodní kapitole jsme si nastínili cíle této práce, literaturu a tematiku, kterou se zabývá. Ve druhé kapitole jsme se seznámili s Masarykovým životem, rodiči, prostředím ve kterém vyrůstal i jeho životní láskou. Dále jsme se dozvěděli, jaká byla jeho cesta ke vzdělání, kdy se díky své snaze a péči dostal až k profesi vysokoškolského učitele. V tomto ohledu působily v jeho životě důležité osoby, které napomohly k formování Masarykovi osobnosti, především Masarykova matka, kaplan Satora, Le Monnier a další. Ve třetí kapitole jsme představili Masarykovu politickou činnost a Masarykovy názory na tehdejší parlamentní zřízení. Dozvěděli jsme se, jaký byl Masarykův pohled na Rakousko-Uhersko, k čemuž se vyjadřoval i ve svých parlamentních projevech. Ve čtvrté kapitole jsme si po analýze příslušných děl vysvětlili Masarykův vztah k demokracii. Zjistili jsme, že Tomáš Garrigue Masaryk nepřijímal vždy demokracii jako takovou ve svém pravém slova smyslu, ale vyjadřoval k ní své postoje a názory na vylepšení, vyplývající především z humanity, lásky k bližnímu, úcty a mravnosti. Představili jsme si také díla a spisy, které Masaryk napsal a ve kterých své názory nejen na demokracii, ale i na život, vyjadřoval.

Jak jsme ve čtvrté kapitole zjistili, ke krizi demokracie se T. G. Masaryk vyjadřoval především tak, že má své chyby, protože i my občané máme chyby. My jsme zodpovědní za to, jaký bude náš stát, jeho zřízení a jaká bude demokracie. Masaryk uvádí, že bychom měli překonávat nedostatky nejprve my v sobě samých. Nelze svádět všechnu vinu na parlament, protože jej volíme my, voliči. Příčinou demokratických nerovností se stává rozdělení práce, kdy nastává boj o autoritu. T. G. Masaryk demokracii kritizoval také především kvůli jejím aristokratickým a monarchistickým jednáním. Jak jsme si již zmínili, Masaryk viděl problém ve vzdělávání a výchově k demokracii. Uváděl také, že pouhé volební právo, které je sice jejím prostředkem, demokracii nezaručuje. V otázce parlamentu viděl nesnázi ve shromažďování obyvatel ve velké počtu lidí. Jako řešení Masaryk uvedl organizaci stran, avšak v každé straně se mohou vyvíjet určité vůdcovské oligarchie. Pro demokracii jsou především důležité vnitřní stránky člověka a nelze jí dosáhnout, pokud pro ni lidé nejsou duchovně připraveni. Nebezpečí, která mohou nastat, mají proto původ v lidech samotných.

Masaryk kritizoval především negativní stránky lidské povahy. Jak T. G. Masaryk tvrdil, demokracie je spojena s důvěrou v lidi a lidství. Demokracii ohrožují lidské sklony ovládat druhé nebo se nechat ovládat. Jako další příčinu Masaryk uvedl politickou lhostejnost, nevzdělanost a nekritičnost občanů a také nemravnost. Jak Masaryk již zmínil, je třeba překonat lidskou lhostejnost a pasivitu a lidé by se měli více zapojovat do veřejného života.

Dle mého názoru je pozoruhodné, jak se z venkovského chlapce, který nevyrůstal v sociálně nejsilnějším prostředí, stal prezident Československé republiky. Tomáš Garrigue Masaryk neměl malé cíle a snažil se jich dosáhnout především pilnou prací, poctivostí a láskou k pravdě.

Masaryk se snažil změnit lidské myšlení. Chtěl zapojit do lidského chápání světa více humanity a lásky. Snažil se, aby se lidé více zajímali jeden o druhého, v tomto lidském slova smyslu. Principy jeho myšlení spočívaly na jednoduchých myšlenkách, lásce, pravdě a pomoci bližnímu. Ne však pro všechny je tento postoj tak jednoduchý. V tehdejší společnosti bylo těžké budovat společnost na těchto principech. Masaryk působil jako velice mravní člověk. Byl veden snahou o demokratizaci společnosti po celý jeho život.

Co Masaryk na demokracii kritizoval, bylo především neuspořádání organizace práce, která náležela parlamentu. Pokud má být demokracie vládou lidu, předává svoji moc do rukou parlamentu. Ten však zodpovídá za chod státu a měl by za své jednání nést následky, stejně tak jako občané, kteří mu důvěřují. Další obtíž, která provází demokratické jednání, byla duchovní připravenost lidí. Pokud lidé nebudou udržovat víru, etické a mravní zásady, lze stěží dosáhnout účinku. Ve společnosti se také mohou objevit situace, kdy bude chtít někdo demokratický způsob život záměrně narušit. Masaryk měl na mysli především aristokratická jednání, kdy druzí rozhodují za nás. Dále zde uváděl, že lidé rádi ovládají druhé nebo se nechají ovládat. Tímto se můžeme přesvědčit i z dob minulých, kdy se Masarykova slova stala praxí v naší nedávné historii. S tímto Masaryk spojuje i další příčinu, kterou vidí ve ztrátě náboženství.

Myslím si, že bychom měli být vděční za Masarykovu snahu proměnit naši společnost a posunout ji k demokratičtějšímu směru. V dřívější době nebylo demokratické jednání samozřejmostí, kdy jsme jako země patřili pod Rakousko-

Uhersko, tedy monarchii, prostoru pro demokratické chování příliš nebylo. V dnešní době sice máme demokracii, ale lidé by měli vědět, že cesta k ní vůbec nebyla lehká. Demokracii totiž nelze nastolit bez lidského přičinění. Pokud se lidé ve společnosti nebudou chovat mravně a humánně, jak sám Masaryk ve svých dílech uvádí, lze demokracii udržet jen těžko. Pak se také stav ve společnosti tomuto pojmu vymyká a lze ho tak nazývat pouze formálně, navenek. Opravdová demokracie je však v nás lidech, v našem vnitřním přesvědčení a názorech na život. Pak už záleží jenom na nás, jak se k našemu jednání postavíme. Nejde o to, že by lidé demokracii nechtěli. Oni jsou rádi, že mohou svobodně volit, říkat své názory a jednání. Avšak trochu se obávám, abychom se nedostali do slepé uličky vzhledem k tomu, jak daleko budou lidé schopni ve svých jednáních zacházet. Tím mám na mysli v dnešní době především jednání ve vztahu k anarchistickým a extremistickým hnutím.

Věřím, že tato bakalářská práce prohloubí znalosti o životě Tomáše Garrigua Masaryka. Doufám, že jsem tímto představila nejen Masarykův život a faktické údaje o jeho osobnosti, ale také pomohla lépe se orientovat v jeho myšlenkách, názorech a pohledu na demokracii i na život. Práce má nastínit nejen tehdejší politickou a společenskou situaci, ale také uvědomit si hodnoty, které T. G. Masaryk zastával, a které jsou v našem životě důležité. Je zde však zobrazena pouze část Masarykova života. Pracím o T. G. Masarykovi se již zabýval nespočet autorů a já doufám, že i tato moje bakalářská práce bude přínosem.

Seznam literatury

Prameny

ČAPEK, Karel, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Cesta demokracie, I-IV*, Praha 2003-2007

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky*. 1. svazek. Praha, Čin 1933. Spisy T. G. Masaryka. ČČH 39, 1933, č. 3-4, s. 659-660

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus*, Praha 2000

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Ideály humanitní. Problém malého národa. Demokratism v politice*, Praha 1990

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Nesnáze demokracie. O bolševictví*, Praha 1990

MASARYK, Tomáš Garrigue, *O demokracii. Výbor ze spisů a projevů*, ed. K. Gajan, Praha 1991

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Parlamentní projevy 1891-1893*, Praha 2001

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Parlamentní projevy 1907-1914*, Praha 2002

Literatura

DOLEŽAL, Jaromír, *Člověk Masaryk*, Praha 2002

DOLEŽAL, Jaromír, *Masarykova cesta životem I.*, Brno 1920

DOLEŽAL, Jaromír, *Masarykova cesta životem II.*, Brno 1921

HAVELKA, Miloš, *Demokracie – humanita – odpovědnost*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 13-21

HROMÁDKA, Josef L., *Masaryk*, Brno 2005

ISHIKAWA, Tatsuo, *T. G. Masaryk problémy demokracie*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 291-298

KOLÁŘ, František, *V české politice za Rakouska*, in: Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta, úvahy, souvislosti, edd. J. Brabec a kol., Praha 2002, s. 51-60

KOVTUN, Jiří, *Slovo má poslanec Masaryk*, Praha 1991

MAHLER, Zdeněk, *Ano, Masaryk*, Praha 2007

MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 1968

MUSIL, Jiří, *Demokracie jako filosofie života a forma vlády*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 325-333

OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893. Příspěvek k životopisu*, Praha 1990

OPAT, Jaroslav, *Průvodce životem a dílem T.G.Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha 2003

OPAT, Jaroslav, *T. G. Masaryk, analytik krize demokracie nové doby*, in: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádné Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22.-24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka, Praha 1995, s. 13-25

POLÁK, Stanislav, *Kdo je... Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990

- POLÁK, Stanislav, *T.G.Masaryk, Za ideálem a pravdou I.*, Praha 2000
- POLÁK, Stanislav, *T.G.Masaryk, Za ideálem a pravdou II.*, Praha 2001
- PATOČKA, Jan, *Tři studie o Masarykovi*, Praha 1991
- SCHMIDT-HARTMANNOVÁ, Eva, *T. G. Masaryk a lidová demokracie*, in: ČČH 88, 1990, č. 6, s. 867-880
- SKILLING, H. Gordon, *T. G. Masaryk. Proti proudu 1882-1914*, Praha 1995
- SROVNAL, Jindřich, *Masarykova filozofie demokracie a její aktuální principy*, in: Masarykův sborník 11-12, 1999-2003, Praha 2004, s. 37-63
- ŠMÍD, Marek, *Masaryk a česká katolická moderna*, Brno 2007
- SOUBIGOU, Alain, *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2004
- VALENTA, Lubomír : *Masaryk o vědě a demokracii. In: Tomáš Garrigue Masaryk a věda*. Hodonín, Masarykovo muzeum 2000, s. 50-66
- ZOUHAR, Jan, *O Masarykovi*, Brno 2009

Příloha

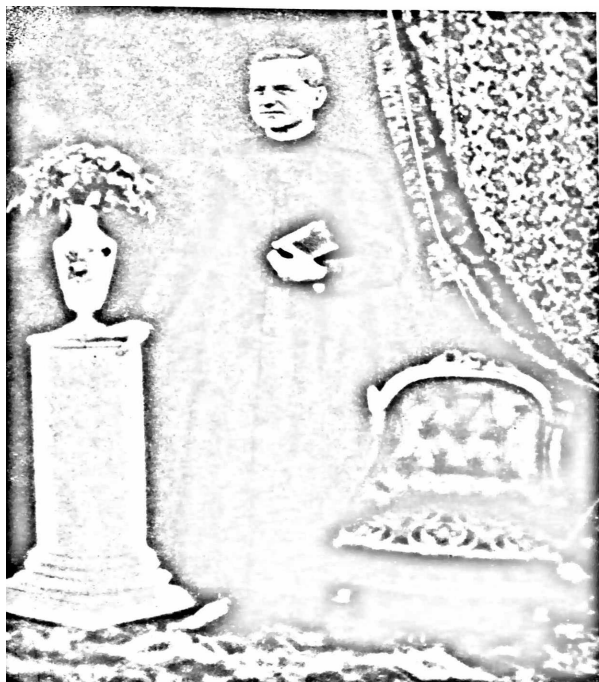
Obrázek 1: Masarykův otec Josef Masaryk

Obrázek 2: Masarykova matka Terezie Masaryková, rozená Kropáčková

Obrázek 3: František Satora

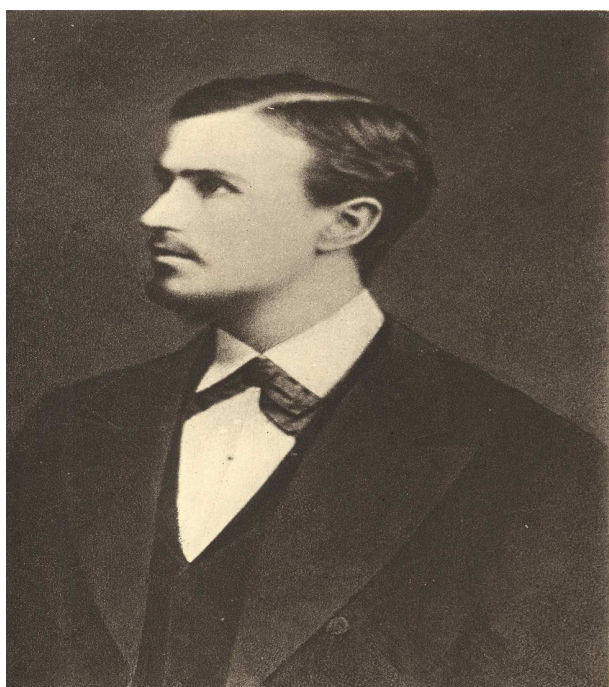
Obrázek 4: Tomáš Masaryk třináctiletý

Obrázek 5: Anton Le Monnier

Obrázek 6: Tomáš Masaryk maturant

Obrázek 7: Tomáš Masaryk sedmadvacetiletý

Obrázek 8: Charlotta Garrigue v době zasnoubení s Masarykem, v roce 1877

Obrázek 9: Tomáš Garrigue Masaryk z roku 1883

Obrázek 10: T. G. Masaryk v roce 1910 jako říšský poslanec ve Vídni

